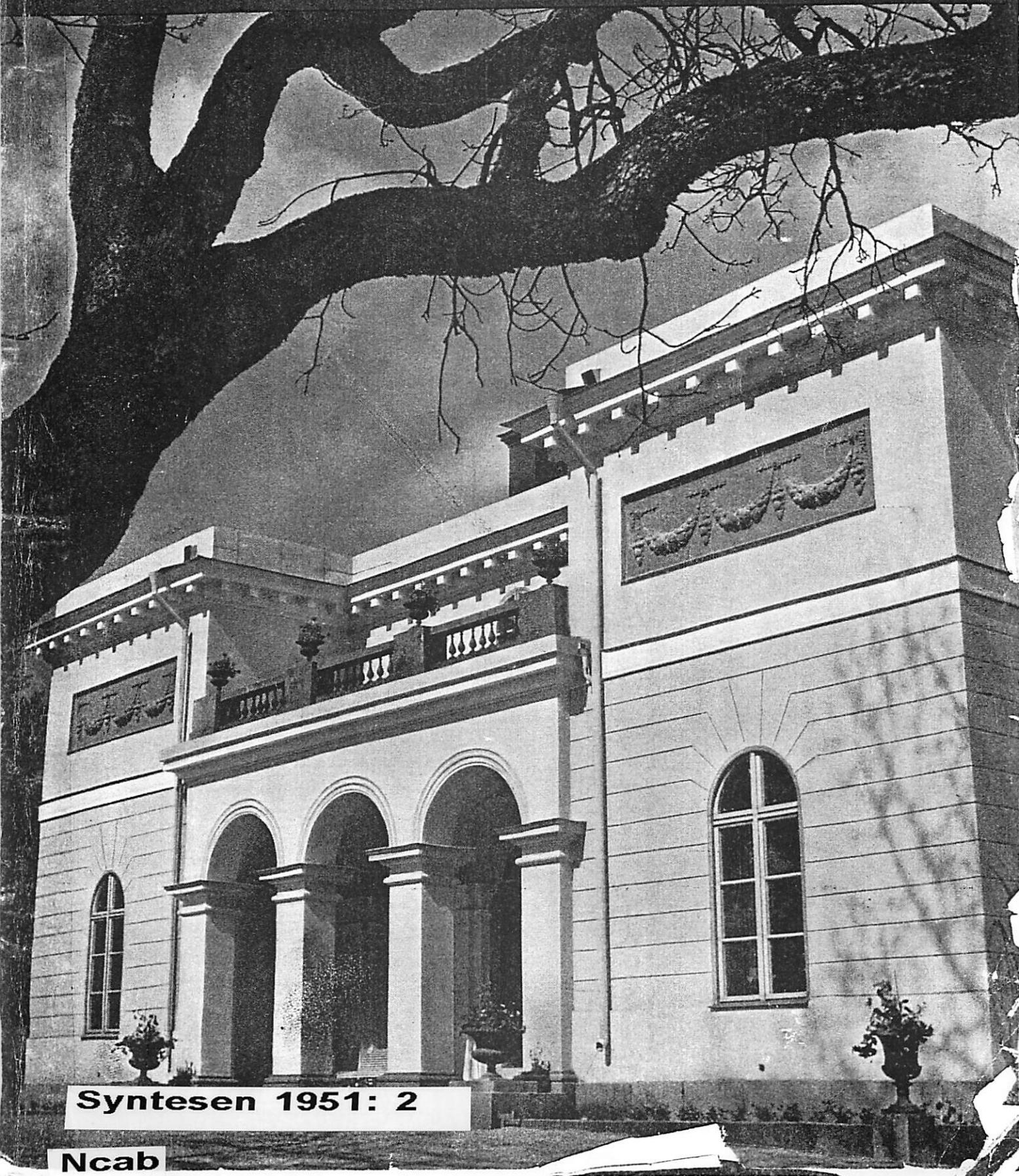

2-1951

TIDSKRIFT FÖR
FOSFATBOLAGETS
ANSTÄLLDA

Syntesen

Syntesen 1951: 2

Ncab

SYNTESSEN

Nr 2, augusti 1951

Ansvarig utgivare:

Direktör
HANS RYDIN

Redaktör:

GUNVALD
HÅKANSON

Lokala

redaktionskommittéer:

Ljungaverk:

Jan Olby
Sten Tunefors
Åke Andersson

Mattmar:

Th. Nisbel
Birger Andersson
Lars Larsson

Stockviksverken:

E. Nordlinder
D. Alexandersson
Sölve Gottwall

Trollhättan:

David Ottervall
Arne Söderberg
John Ericsson.

Carbidkontoret:

Gunnar Malmberg
Ingemar Lidén
John Carlsson

Liljeholmens Stearinfabrik

S. Törnblom
L. Adamson
R. Rylander

Huvudkontoret:

K. G. Paulson
Olof Tholander

*

OMSLAGSBILDEN

är fotofångad ute på det
fagra Aske — Fosfats
försöksgård på Upplands
slätten söder om Sigtuna.

Den vita, vackra bygg-
naden ser ut som sagans
och sägnens Alhambra.
Den är en gång byggd av
en italiensk arkitekt, där-
för den ovanliga men även
i svensk byggd pampiga
exteriören i s. k. italiensk
villastil.

Reportagens text och
fotos:

GUNVALD
HÅKANSON

Reds rader

Här kommer alltså årets
andra nummer av Synte-
sen, så pass tätt efter det
förra att vi hoppas ingen
av er, kära läsare, den här
gången hunnit glömma bort
vårt gemensamma forum.

Vi hoppas också att som-
mar, sol och semestrar inte
alldeles skall radera ut all
kontakt med Syntesen; det
är ju ingen lästid vår tid-
ning dyker upp i — men
kanske får du i alla fall nå-
gra minuter över då och då
och kan bläddra och ögna
och läsa litet även om det
nappar friskt i gryningens
sjöar, om solen skapar lätt-
jefullhet vid badstranden
eller om cykeln står där och
frustar inför kvällningar-
nas Stålfarfar-turer till täp-
pan eller ledigheten.

★

Förresten kan du spara
bladet ett slag också om du
vill, det dröjer ett par må-
nader nu innan nästa num-
mer dyker upp och i vårt
organ håller vi en lång
aktualitetslinje. Som be-
kant. Jag menar inte att vi
är så duktiga så vi skriver
tidlöst och filosofiskt stort,
nejdå — men Syntesen är
ju en tidning av familjär
typ, där våra ventilationer
kring vardagsproblem, pre-
sentationer av våra företag
och händelser som timat
inom vår egen sektor håller
sig aktuella ganska länge.
Eftersom det rör sig kring
ting som du och jag är in-
tresserade av.

De här raderna får du
nöja dig med istället för
den sedvanliga innehålls-
teckningen. Sidan har fått

en annan karaktär, både
typografiskt och innehålls-
mässigt.

★

"Den nya stilen" — tja,
så märkvärdig är den inte,
och inte är det meningen
att alldeles revolutionera
inom den lilla tradition
som tidningen hunnit byg-
ga upp. Du skall naturligt-
vis känna igen din tidning
även i fortsättningen.

Men likväl dristar vi oss
att den här gången bryta en
del mot sedvanlig upp-
läggning i företagstidningar
av genomsnittstyp.

Vi har tagit bilden till
hjälp i ganska ordentlig om-
fattning. Som du skall mär-
ka när du bläddrar vidare.
Det har litet anknytning till
sommaren också. Det blir
liksom lite lättsmältare när
bilden berättar.

20 sidors text- och bild-
reportage om en pärla i
Fosfatkedjan: *Aske*.

★

Denna mångsidiga (d.v.s.
många sidors) presentation
betyder tyvärr en viss in-
skränkning på annan text.
Men dels ville vi gärna ge
en så fyllig bild som möjligt
av upplandsgården, dels
har det glädjande nog
strömmat in en hel del
manus över förväntan, det
var bara det att de nästan
alla kom så sent att en del
måste bli överstående.

Det rör sig om fyra fina
artiklar, två reseskildringar
och två referat från utflyk-
ter.

1. "Med fosfatare i väs-
terled" — kamrer *Söder-
lund* har ett trevligt avsnitt
kvar från sin resa på andra
sidan Atlanten, det blir fär-
den genom USA som vi
skall komma igen med
nästa gång.

2. "På autostrador och
pilgrimsvägar genom Tysk-

land" — en intressant ar-
tikel från en studieresa
som Ljungaverksingenjören
B. Medén varit med om och
ger glimtar från.

3. Ljungaverks arbets-
ledare på studieresa —
Georg Axzell förtäljer från
en försommarfärd i buss
norröver.

4. Stockviksbesök vid
Laforsen — en utflykt som
Joel Hannell refererar.

Det kommer tid och
plats. Vi har alltså åtskil-
ligt trevligt att se fram
emot, det kan ju vara bra
att veta att Syntesen ivrigt
väntas nästa gång.

★

Flytande syre har blivit
en synnerligen aktuell sak
uppe i Stockvik. En stor
tankbil rullar nu på vägar-
na med denna underliga
vara som först ingen tyckte
var något att ta vara på,
men som nu blivit begärlig
— genom teknikens fram-
steg.

Vi ska väl berätta litet
mer om det där framöver
också. För dan presenterar
vi emellertid de två chauff-
örer, *Bertil Wennergren*
och *Gunnar Larsén*, (se
bilden), som har permanent
jobb att forsla flytande
syre många mil över de
svenska vägarna. Riksbe-
kanta. Men knappast för
någon perfekt form. Tacka
vet jag autostradorna, sa
säkert *Medén*...

Väl mött nästa gång,
förresten!

AKTUELLA NOTISER

Fosfatbolagets aktieemission

Vid årets ordinarie bolagsstämma beslöt aktieägarna på förslag av styrelsen, att Fosfatbolaget skulle öka sitt aktiekapital från nuvarande 18 till 30 milj. kronor.

Rätten att teckna de nya aktierna skulle utövas senast den 30 juni i år, och det kan nu konstateras, att emissionen blivit en stor framgång. Utöver de 80.000 aktier, som enligt beslutet skall utgivas — denna siffra får icke överskridas — har nämligen icke mindre än 35.000 aktier tecknats av personer, som icke äga någon företrädesrätt till nyteckning.

★

Elskatten

Den 20 juni i år trädde en förordning i kraft, som lägger en särskild skatt på den av industrien och hushållen förbrukade elektriska kraften. Hushållen kommer härigenom att få betala en extra ettöring per kilowattimme till staten. För industriens del gäller, att skatten skall utgå med 10 % på värdet av den i rörelsen använda kraften.

Vi ha velat taga med en liten notis om denna sak i Syntesen av den anledningen att elskatten enligt verkställda förhandsberäkningar skulle komma att bli en mycket allvarlig sak för Fosfatbolaget. Bolaget hör till de avgjort största enskilda kraftförbrukarna i landet, och den elektriska energien har hos oss karaktären av en råvara. Vid nuvarande kraftförbrukning måste vi räkna med att elskatten kommer att kosta bolaget ca 600.000 kronor om året, vilket innebär en ökning med inemot 25 % av vår ordinarie skattebörda. På längre sikt medför denna belastning en nedsättning i motsvarande grad av vår förmåga att hålla den utländska konkurrensen stängd.

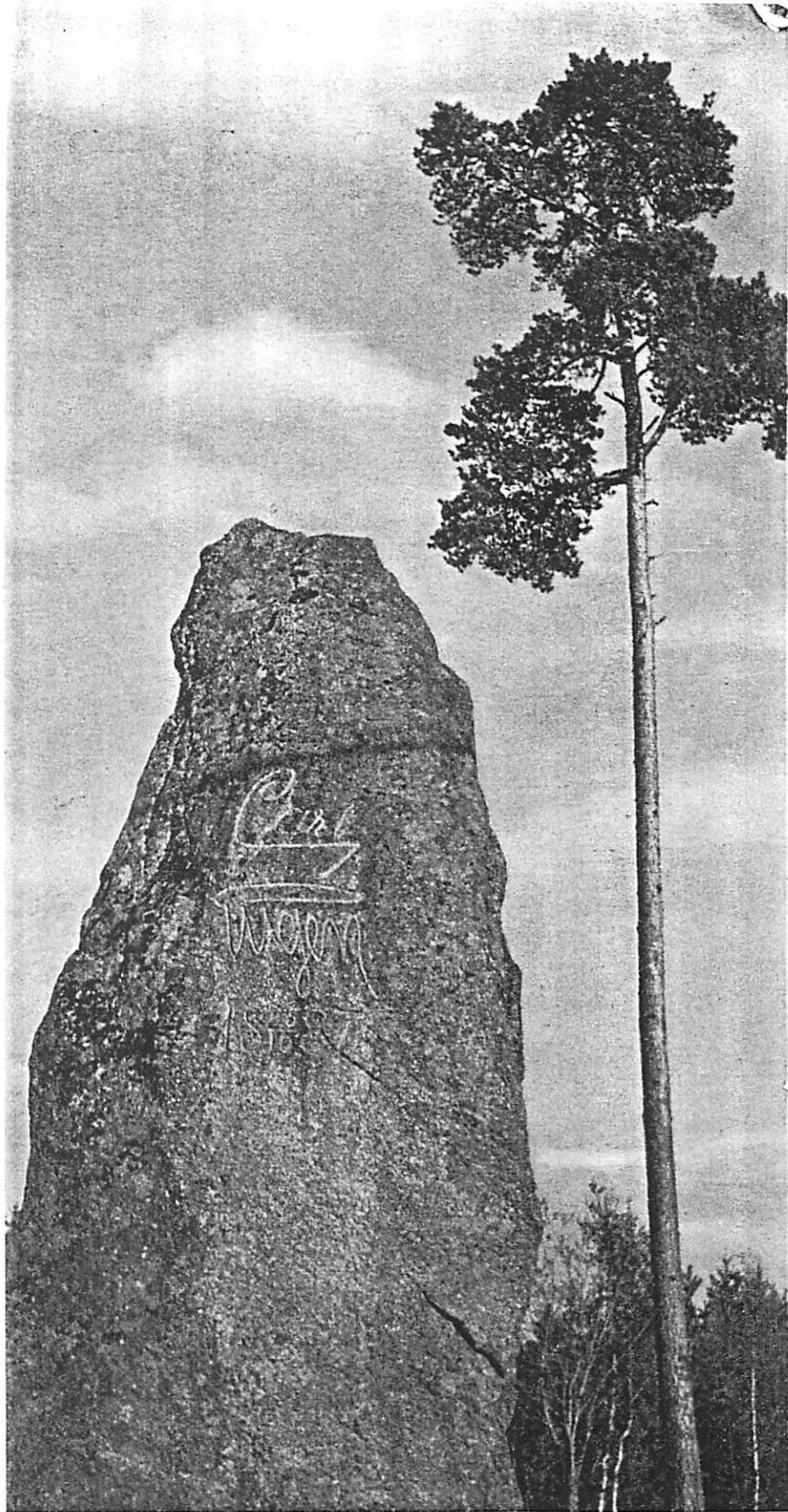
I sitt yttrande över förslaget till den nya skatten uttalade ett av Kungl. Maj:ts egna ämbetsverk, nämligen Kommerskollegium, att skatten skulle komma att träffa ojämnt och tämligen godtyckligt. Tittar man på vad industrien i gemmen kommer att få betala, utgör de ovan nämnda siffrorna för Fosfatbolaget en utmärkt illustration till riktigheten av det uttalandet. I ett flertal andra yttranden har också särskilt pekats på den elektro-kemiska och elektro-termiska industriens speciella förhållanden och starka beroende av tillgång till billig elektrisk kraft. Finansministern har för övrigt själv varit inne på liknande tankegångar i sin proposition till riksdagen.

Mot bakgrund av dessa förhållanden har bolaget begagnat sig av en i förordningen inskriven dispensmöjlighet och hos Kungl. Maj:t anhållit om befrielse från skyldigheten att erlägga elskatt. När detta skrives, är det ännu oklart, hur myndigheterna kommer att ställa sig till denna framställning.

★

Nytt bolag

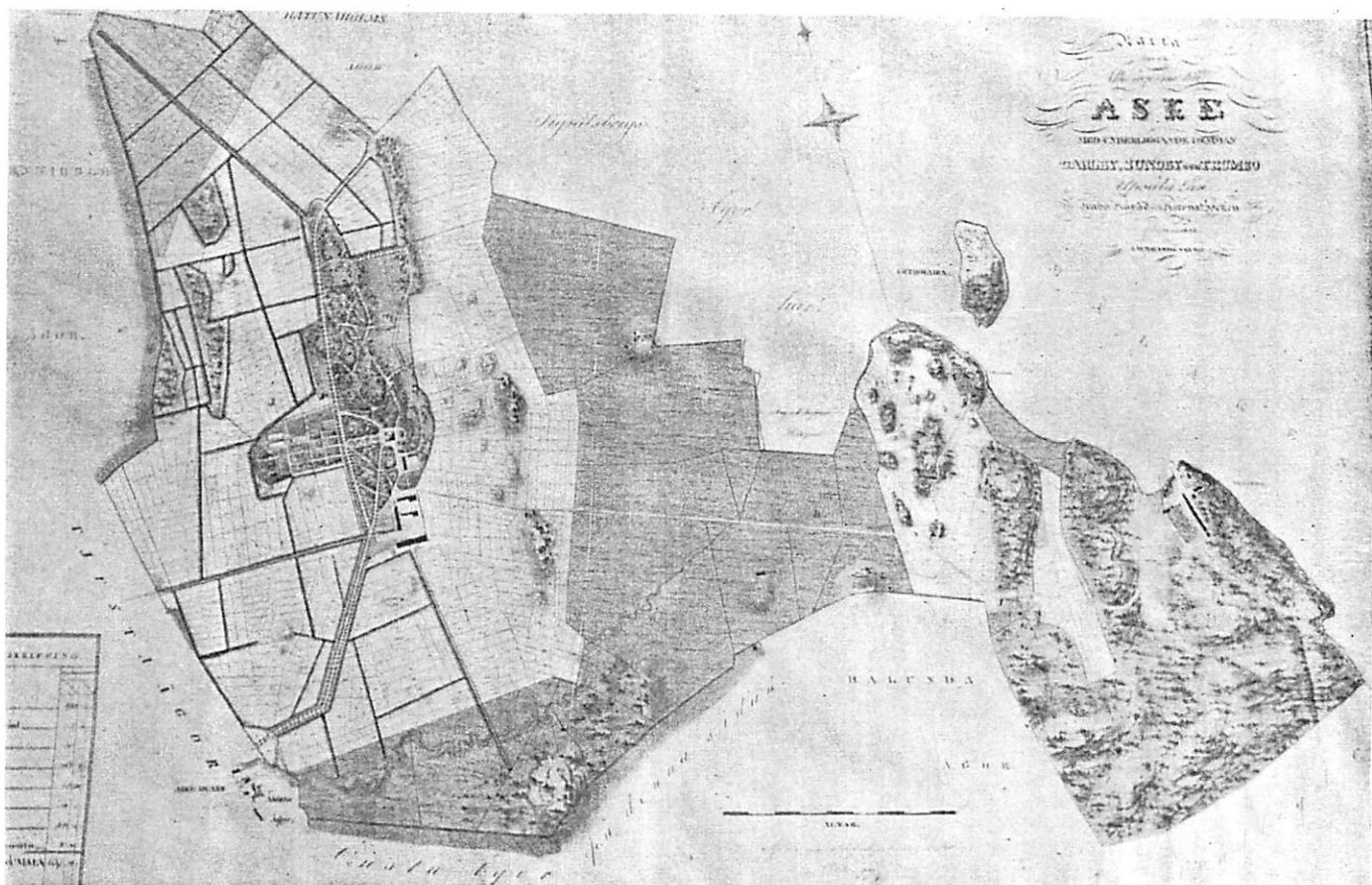
Styrelsen har beslutat, att det helägda dotterbolaget Alby Carbidfabriks Aktiebolag skall byta namn och verksamhet. Dotterbolagets nya namn blir sålunda Fastighetsaktiebolaget Carbiden. Bolagets verksamhet skall vara att förvärva tomträtt och mark avsedd för bebyggande samt att uppföra, äga och förvalta hus innehållande huvudsakligen bostadslägenheter främst avsedda för anställda vid Fosfatbolaget och dess dotterföretag. Förändringen innebär för de anställda närmast det, att vissa av bolagets hyresgäster framförallt vid Stockviksverken, i sina hyreskontrakt komma att få Fastighetsaktiebolaget Carbiden som hyresvärd i stället för Fosfatbolaget. Namnet Alby Carbidfabriks Aktiebolag har överflyttats till ett nytt bolag.

Välkomna till Aske!

När man passerat gränsen och vägen så långt man ser löper på Askes ägor, står denna sten som en fast och mäktig vaktpost över godsets domäner.

Den är en gränssten mellan tidevarv, dess inskription berättar minnen med kunglig glans. Men den hör också dagen till — den märker ut att här börjar den nya tidens Aske: arbetets, forskningens och jordbrukets Aske.

Arvet efter Askegreven

Aske gårds utveckling är växlingsrik historia
från 1200-tals-by till modern försöksgård

”Arvet efter Askegreven” — ja, något arvegods i mera extrem och knappast ens vanlig bemärkelse är det inte fråga om. Dels har Aske ett ganska skiftande förflutet — inte minst ur släktsynpunkt — och dels har Fosfatbolaget inte övertagit förvaltningen som arv. Godset är inköpt.

Men vi kan se ”Arvet efter Askegreven” i vidare bemärkelse och i symbolisk betydelse. Ty trots den nya regimens helt annorlunda premisser för ägandet och skötseln av gården så finns där givetvis en atmosfär av det bästa hos den gamla herrgårdskulturen kvar. Och Askegreven har blivit ett begrepp som gått så in i folks medvetande att många jag frågat senaste tiden ännu har kvar den benämningen i minnet. Askegreven var tydligen inte bara ett smeknamn, det blev något av ett begrepp som gick långt över närmaste omgivningens gränser.

Annars är historien om Aske sann-

sagan om gårdarna som blev grevegods. Och om godset som blev gård.

Så här tecknar sig det väsentliga på historiens blad över Aske — Fosfats granna gård.

Sigtuna kloster och Uppsala domkyrka

Aske var ursprungligen en bondby, en grupp av gårdar och torp vars anor man kan spåra ned mot 1200-talet. Ett vackert läge i en mjukt småböljande bygd intill de rikt förgrenade mälarevnen norröver, där de skjuter in i det flacka uppländska landskapet. Närmare bestämt på södra sidan av den östvästliga fjärden vid Sigtuna, inte långt från gamla sjöleden till Uppsala.

Det är en gammal kulturbygd. Avståndet till Sigtuna mäts mera i kilometer än mil. Den nuvarande lilla idyllen Sigtuna med sina tre riksberömda skolor var ju en gång Sveriges första stad, ett blomstrande handelscentrum och en kulturpåverkande klosterstad.

Av de första gårdarna vid Aske omnämnas i den mera säkra historieskrivningen en som tillhörde ”Hemming i Aske” vid sekelskiftet intill 1300-talet. Ungefär vid samma tid blev det rätt allmän testamentering av boställena till ”den heliga landshjälpen”. Sen sålde S:t Johannisordens prokuratorer s. k. 2 öresland till Uppsala Domkyrka som dominerade en god del av Uppland med mäktiga ägor.

Kopparhäll med eftermäle

1315 testamenterade domprosten Andreas And i Uppsala en av gårdarna i Aske till sin brorsdotter Ramborg och hennes man Arvid Sparre. Denna Ramborg var den inte obekanta frun till Wijk, den borg hon ärvt efter sin fader riddaren och lagmannen i Tiundaland.

Fru Ramborgs bild är bevarad på en kolossal kopparhäll som hon lät förfärdiga för sin grav och på vilken följande på latin står inhugget: ”Jag Ramborg

Arbetets Aske

Är en av landets största gårdar med mönstergill, mångskiftande verksamhet och ett forum för forskning

Några av er som ögnar de här raderna har väl nångång hamnat lite huvudstupa i främmande förhållanden, ställts inför intryck som bara väller in över er ur källor ni känt till men inte haft så stor kontakt med. Kanske har ni hamnat i ovan miljö, kanske rentav kommit in i en värld — eller ut till nya vyer — som bjuder sådana massor intryck att det inte är så lätt att sovra ut det väsentliga. Det tar lite tid att smälta det hela.

Då kan ni kanske föreställa er ungefär hur det känts ett slag för ritaren av de här raderna. Aske blev en ny värld för mig. Den har givit tjugiga intryck och nya aspekter, massor med levande filmmeter på ögats näthinna och surr i hjärnan av kväveisotoper, bandtraktorer och hybridaspår.

Det är möjligt att man ser det hela för okvalificerat. Men allmänna, oför-

villade intryck kan kanske också ha sin plats vid sidan av självklara fackförutsättningar. Därför — och av en del andra orsaker — blir det ett reportage av en storstadsbo om ett 3000-tunnlands jord- och skogsbruk. Varmed man kan räkna på vänligt överseende från en och annan av Askes egna som med ett leende kanske konstaterar sta'bons lätt förflackade ytlighet.

Jag har en känsla av att inte vara alldeles ensam i min belägenhet. Det är måhända därför riktigare att den här gången bara ge en skiss över företagets granna gård och verksamheten där, det blir förmodligen lättare att smälta för det stora flertalet av Fosfatbolagets anställda än en mera fackspäckad översikt. Säkert blir det flera tillfällen återkomma med ordentligt inträngande reportage och artiklar. Bara vi alla blir varma i kläderna — och lär känna

och få den rätta kontakten med företagets skiftande verksamhetsfält och mänskliga miljö.

Bilderna får tala mer än texten den här gången. Det märker ni givetvis redan vid en genombläddring av Syn-tesen.

Några ord måste dock komplettera både bildsvepen och presentationen.

Det blir subjektiva intryck, journalistiskt bara snuddande vid det mesta. Ämnet och materiet är så oerhört omfattande att det näppeligen låter sig göras att sammanpressa allt det intressanta i ett enda nummer. Men vill ni hålla till godo med vad jag som förmedlare uppfattat vid några små strövtåg på Aske så varsågod. Vill ni det inte så finns det ett fint alternativ — res själv ut till Aske, det är givande!

till Wijk, som är här begravnen, anropar alla rätt tänkandes ädelmod om att de icke må tillåta någon borttaga denna kopparhäll, som är lagd över mig. Men om någon skulle plundra mig efter min död, vedergälle Gud det. Bedjen för mig."

När Gustav Wasa ingrep

Klostren hade sitt inflytande på omgivningningen. Det märks även i Askes annaler. Gårdarna skänktes efter hand till klostren i Sigtuna. Men så kom Gustaf Wasa och han hade ju sin egen mening om allting, hans klosterrespekt var kanske inte heller så överdrivet stor. Vår förste vasaloppslöpares främsta mål var att göra Sverige starkt inåt och utåt och till det behövdes en god ekonomi. Följaktligen hamnade småningom även Askegårdarna hos Kronan.

MATERIALISERADE MINNEN

"Karta öfver alla ägor till Aske" slår det att läsa på en välteknad, färgglad ekonomisk karta, som hänger på väggen i förvaltare Eklundhs arbetsrum på Aske. Det stämmer inte riktigt det där med "alla ägor", det här är bara en dryg tredjedel av den nuvarande arealen, som sträcker sig vidare nedåt i ungefär samma riktning som stora allén upp till huvudbyggnaden, fyrkanten mitt i lummiga parken. Men som en hälsning från forna dar är kartan synnerligen intressant — den är tecknad redan 1843, drygt 100 år gammal alltså.

De svarta kanonerna framför den vita herrgården är också ett materialiserat minne från förr, nu en dekorativ prydnad på gårdsplanen.

Förstatligandet och tendenserna däråt är alltså ingalunda någon ny idé.

Men Gustaf II Adolf och drottning Christina hade visst en annan uppfattning än föregångaren och Sverigebefriaren. Kronans kaka fick litet mindre proportioner, gårdar och gods skingrades igen och även Aske kom under nya ägare.

Genom kungligt brev av den 6 augusti 1647 skänktes 3 gårdar till Greve Jacob de la Gardie, som ägde en vid Aske tidigare. 1652 övergick denna gårdskvartett till yngste sonen som var generalkonsuln Axel Julius de la Gardie.

Utvecklingen går liksom i vågor. Fram och tillbaka här i livet — och i historien. 1683 var det klart för Kronan igen. Carl XI:s reduktion hade kommit "såsom pur donation med 1683 års ränta" — men bara något år senare utbyttes Aske mot andra och kanske

mera lönande gårdar. Bytësbrevet var daterat 26 maj 1684.

Under det följande århundradet innehades de olika gårdarna på Aske av 9 olika släkter, en rik växling alltså. Men någon släktarvegård blev det aldrig fråga om då.

Italiensk stil i Upplandsnatur

1799 är en milstolpe på utvecklingens växlande väg. Det året bör inristas med extra sirliga och betydelsefulla bokstäver i Askehävderna. Då förvärvades gårdarna av en man med verkliga vyer och kraft att genomföra vad han föresatt sig.

Brukspatron Carl Gustaf Sehman nämns ännu med stor aktning ute på Aske. Han är skaparen av det nuvarande Aske, han byggde på samma kulle där gamla byn låg den herrgård som nu gör ett så gediget intryck. Herrgård och framförallt gård som den nuvarande ledningen utan åthävor kallar den är förresten väl så blygsamt uttryck för den vackra byggnad som mera närmar sig ett mindre slotts resning.

Sehman lät fantasiskapande arkitekt Charles Bassi — av en italiensk släkt som innehöll en rad kända namn inom de sköna konsterna, mest ryktbar är väl Giovanni Bassi, en uppbyren pre-

miärdansös på Stockholmsoperan, en av de främsta genom tiderna, syster till Charles — planera bygget i den klassiska stil som lekte honom i hågen.

Det blev sannerligen inget epåhus. Tid tog det att planera, tid att utföra. Men så står det där än i dag i samma formfulländade arkitektoniska skönhet som då det stod färdigt första gången 1809.

Sju långa, hårda år hade det tagit att resa byggnaden, som är uppförd i italiensk villastil med nästan kvadratisk grundplan, med pelarkolonn som bär upp en altan mellan de korta flyglar som skjuter fram till trappans linje och med en vackert välvd glaskupol som härligt ljusintag mitt i huset.

Enorma mängder jord gjorde oas av öken

Brukspatron Sehman var patriot. Och kanske ekonom. Han tog praktiskt taget inte en detalj utifrån, varenda byggsten är från gårdens område, varenda tegelsten har med svett, möda och kärleksfull omsorg slagits av gårdens eget folk som själva så sakteliga reste det vita monumentet över god framsynthet.

Typiskt är också för Sehman att han skapade en fruktbar omgivning av nå-

Forts. å sid. 26

Om vi på föregående uppslag har presenterat det vita, vackra Aske i traditionens och utvecklingens belysning, det gamla grevegodsets fasad utåt världen, så vill vi i det följande ge glimtar i text och bilder av dagens Aske, vardagens vitala verksamhet, arbets Aske alltså.

I vårlig sätningstid ser det ut som på vijn härinvid: stora, vida ytor som i ett skänkt landskap med radsåningsmaskinens mörkare linjer tecknade i den mjuka myllan upp mot Askegården.

Och där uppe kommer ledaren för den omfattande verksamheten, förvaltare Bertil Eklundh, just ut från huvudbyggnaden...

Alldeles storstadsinpyrd

är jag inte, jag säger det därför att det har en viss subjektiv betydelse vid bedömandet av utvecklingen. Jag syftar nu inte på ett ganska omfattande friluftsliv, men främst på att jag själv i en inte så våldsamt avlägsen forntid levde vid jorden. Bodde 15 år på en Gösta Berling-gård i Värmland. Och som parvel fick man ge sig iväg t. o. m. långt på andra sidan skogsägorna för att i all ensamhet med häst och vält snygga och pressa till nysådda fält.

En traktor var jag givetvis inte kompetent att sköta antar jag — men det var väl inte så många andra som var särdeles hemma i det heller. En traktor var en nymodighet som var något ganska häpnadsväckande då.

Och så är jag framme vid konklusionen: Det är förbluffande hur jordbruket — åtminstone i större skala — mekaniserats de senaste femton-tjugo åren bara. Jordbruket är inte längre en gödselstack, en vält, en slättermaskin, en hästräfsa — var och en sak ompysslade var för sig. Jordbruket har blivit genomgripande rationell maskindrift mitt i det levande som spirar ur jorden.

Jordbruket

har dessutom blivit en hel, omfattande, laboratorieteknisk vetenskap.

Men det gläder en de fria viddernas vandrare att ängarna ännu är gröna, fälten mognande gula och himlen däröver blå. Vetenskapen går inte sin egen isolerade väg — som på en del andra områden i tillvaron — utan samarbetar sympatiskt med det praktiska bruket av myllan. Någon som helst utsugning av jorden — som vi med en viss rysning hört om i debatter och läst om från andra sidan Atlanten — får inte förekomma på Aske. Tvärtom. I allra högsta grad.

Maskinerna

var det fråga om. Visst finns det folk på Aske — inte mindre än cirka 60 anställda, trots rationaliseringen men tack vare gårdens imponerande storleksordning. En god del är anställd som försöks-, kontors- och hushållspersonal. Aske som omfattar cirka 1000 tunnland öppen jord och nära det dubbla med skogsmark — exakt uttryckt 500 resp. 810 har — är en av Sveriges största gårdar, i Uppland finns det bara ett fåtal av samma format.

Visst finns det djur på Aske. Om vi undantar ett 100-tal mjölkkor — mjölk är ju en produkt som inte kan pressas fram på syntetisk väg, än i varje fall — och en hel del ungdjur och göddjur så finns där 12 arbetshästar. Inte många för tusen tunnland.

Forts. å sid. 9

Arbete och gott humör...

... är mottot för många man möter

Till dem hör glada och duktiga husmor Wega Wastholm, som alltsedan april 1948 stått för hushållet på gården. Hon har dagligen 25—30 matfriska människor i maten, så man förstår att semlorna går åt, när den tiden är inne.

Johan Andersson är lantbrukare av gamla slammen. Här se vi honom i typisk pose: tyglande sina kära Oldenburgare.

En annan som varit med se'n grevens tid är Gustaf Persson. Ingen lägger rör och gräver diken rakare än han. Men lassa gräs går också bra när så behövs.

Elof Norén går i pappans fotspår såväl med pensel som snickarverktyg. Sedan 1917 har han varit på Aske och just nu sätter han med glatt humör färg på byggverksamheten.

Smed och humorist är Fredrik Eklund, som med glinten i ögat reparerar redskap och maskiner, här en som råkat få en skruv lös.

Om förvärvet av Aske och verksamheten där berättar förvaltare Bertil Eklundh

— Javisst är det lite arbetsamt ofta nog, den här delen av året sträcker sig i allmänhet arbetstiden från 6 på morgonen till 10 på kvällen, men det är en intressant verksamhet, mycket intressant, en tillvaro som jag har svårt att tänka mig kunna byta ut mot någon annan, och en gård som jag trivs alldeles förträffligt på och som jag tror alla här gör, det kommer ju elever till Aske som sen stannar här betydligt längre än beräknat, det borde ju säga en del...

Förvaltare Bertil Eklundh tillhör inte dem som hetsar upp sig i sjusårdeles entusiasm, han är övertygande och saklig, men nog märker man att det kommer alldeles speciell värme i rösten när Fosfats förnämliga jordbruksanläggning kommer i intervjucentrum.

— Är Aske i första hand försök eller sedvanligt jordbruk?

— Bådadera. Fosfatbolaget har ju under många år haft ett mycket stort behov av en egen gård, tidigare har man fått alliera sig med enskilda jordbrukare för försök med de egna produkterna.

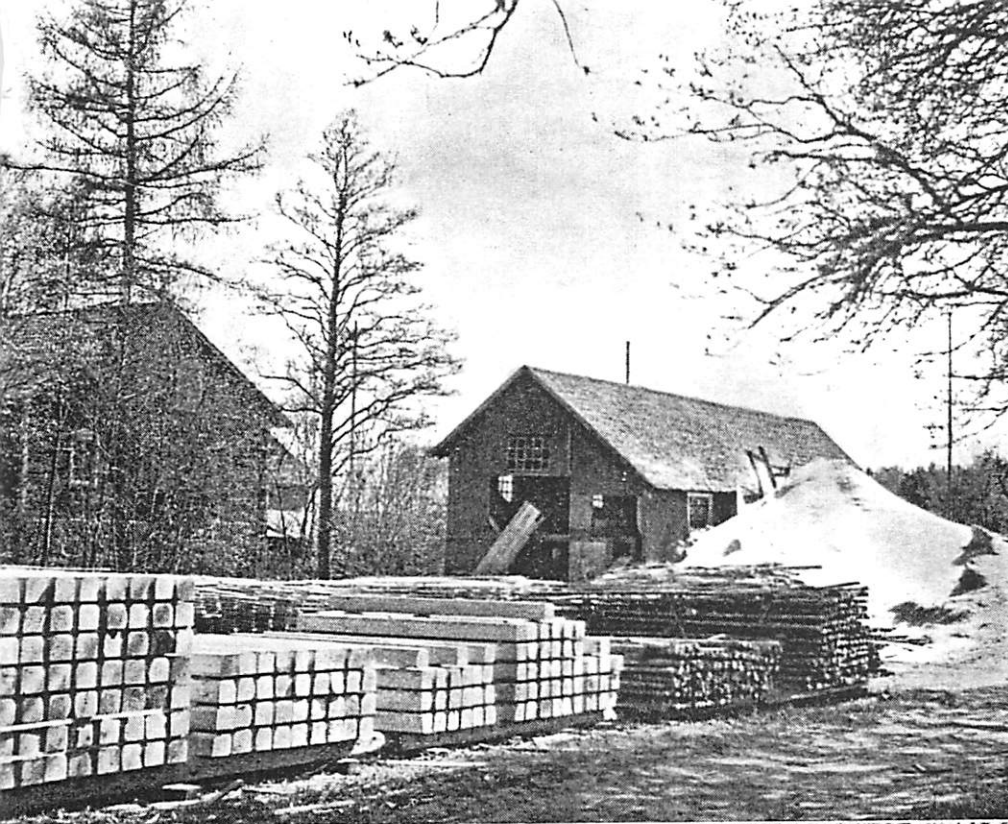
Men det är givet att dessa inte kan ha samma intresse för saken som vi själva och så letade Fosfat länge efter en lämplig gård. Vid slutet av kriget yppade sig då en möjlighet att förvärva Aske och så kom köpet till stånd 1945.

Jag tror inte företaget behöver ångra det. Visserligen är jordområdet här mycket torrt och det skapar extra besvärigheter för oss men svårigheter är ju till för att övervinnas, och det väsentliga är att gården fyller sin uppgift. Både som försöksgård, beredskapsgård och vanlig gård.

Försöksverksamheten är alltså en viktig del i arbetet, men det har liksom sin egen avdelning. Hela verksamheten är ingalunda av experimentell natur. I vardagslag är Aske ett vanligt, gan-

Forts. å sid. 27

IDYLLER

saknas inte heller på Aske, både gamla och nya — och bådadera i kombination. Det senare förekommer t. ex. på stora bilden med de nya, ultramoderna växthusen under de ärevördiga träden som speglar sina stammar i en av de två gamla dammarna från 1600-talet.

Härinvid har objektivt jängat både den gamla kvarnen och ungefär lika äldriga sågen, båda ännu i gott brukbar verksamhet. Sågens kapacitet räcker för gårdens behov — och litet till.

Forts. fr. sid. 7

Men det finns hästkrafter av enorm omfattning ändå. Sammanlagt inte mindre än 184 hästkrafter. Fördelade i 7 traktorer. Därav Askes stolthet på 48 hkr. Och med mänsklig disciplin förmår de mäktat mycket.

På värkanten

är de ovärderliga när man måste hinna med de stora ytorna inom en starkt begränsad tid. Då är arbetstakten hos både människa och maskin högt upptriven. Man följs åt med maskinerna så att ett alldeles obearbetat fält på några timmar är helt klart — harvat gödslat, sått och vältat. En särdeles syn kan möta en på nätterna när ljus rör sig fram och åter över de öppna ytorna — man kör dygnet runt och nattskiftet har ljus och lampor till hjälp på traktorer och redskap.

Samtidigt är det trots sin väldiga omfattning ett precisionsarbete. Det måste vara på grammet riktigt avvägt med mängden utsäde i radsåningsmaskinen och nästan på kornet samma antal som lämnar varje skivbill varje meter, dessutom olika för olika delar av jorden med hänsyn till fruktbarheten. Och varenda meter skall ha sin rätta portion av både Kalkkväve, Ljungasalpeter och utsäde. Varenda meter ansas omsorgsfullt som ett trädgårdsland.

Det som rent mänskligt

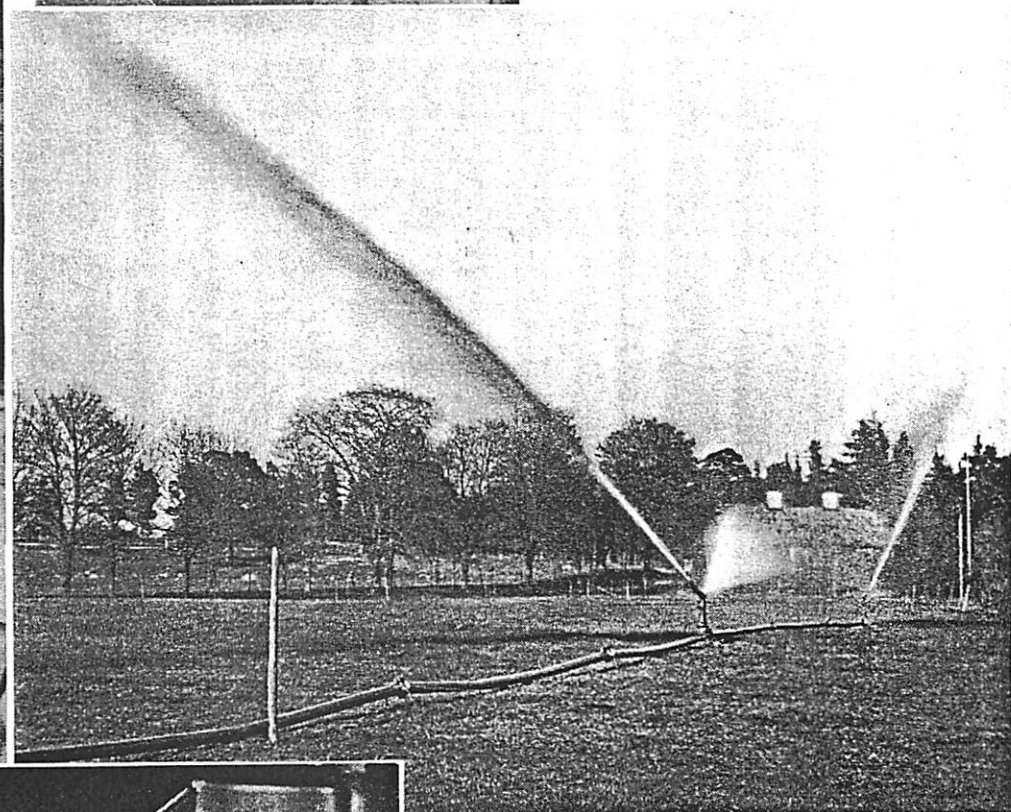
frapperar storstadsbon är den jämna, fina arbetsrytmen. Det är ett hårt arbete, men härligt friskt förstås och med en underfundig air av frihet under

EN TRAKTIG TRERÖVER
porträtteras på bilderna härinvid.

Närmast ser vi Tore Wikman, som är mjölnare och som skötte sin kvarn redan under gamla regimen.

T. v. står Gustaf Sundberg, byggnadsbas, som begriper det mesta om byggen. Här tycks det vara grunden som granskas med kännarblick.

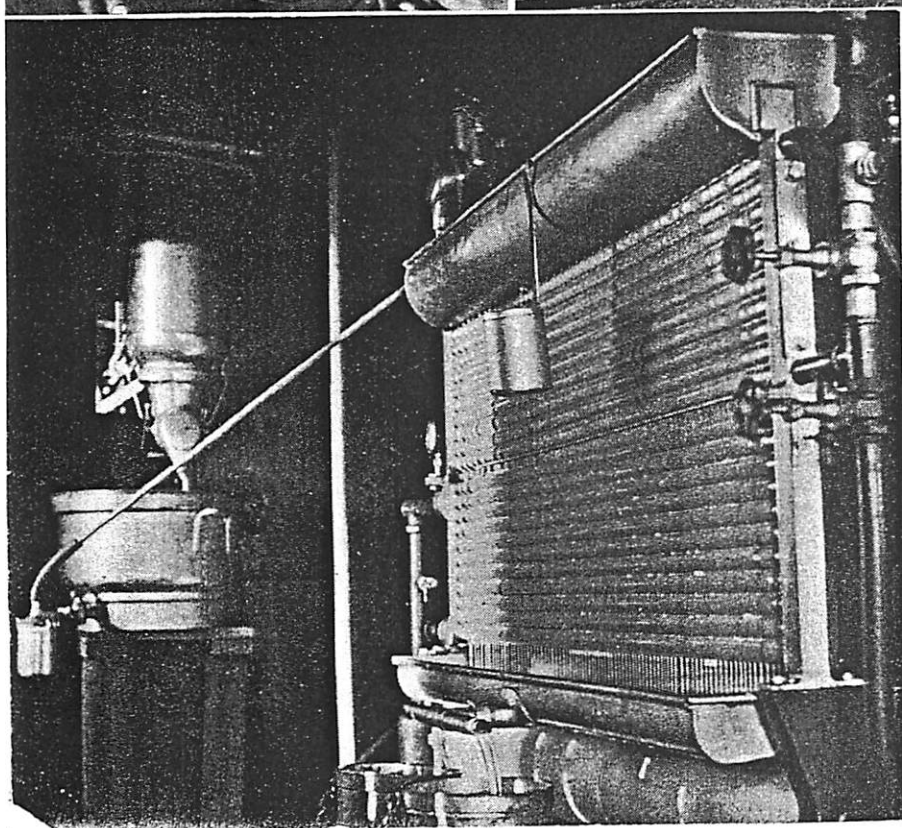
Rudolf Andersson, nedan, har varit på gården ända sedan 1910 och var grevens högt betrodde man. Bl. a. smidde han lås och beslag, som ännu finnas att skåda på stora porten. På gamla da'r är han nu gårdskarl och hjälper till där det behövs.

MJÖLK OCH VATTEN

Den vita, varma mjölken rinner genom en modern mjölkkyllare, direkt från den spenvarma temperaturen kyls den ned till c:a 5 grader för att behålla sin fina konsistens och bevaras lättare. Sen går c:a 1400 liter varje dag med bygdens stora "mjölkexpress" de 5 milen in till Stockholm.

De två vyerna ovan tycks ha rätt litet att göra med mjölkkyllaren, men där finns dock ett samband. Gårdens hushållsbehov av vatten täcks bl. a. av en c:a 150 kbm cistern till vilken vatten pumpas från två brunnar. Men Askes vattenbehov är oerhört mycket större. Därför utnyttjar man också sjövattnet för de 23 beteshagarna, där de 99 mjölk-korna tar en ny fälla i besittning för varje dygn. Efter avbetningen gödslas och vattnas betesmarken för att snabbare "läkas" och komma igen för att betas på nytt.

ansvar. Men trots att arbetsdagen kan bli lång och arbetstakten högt uppdriven finns försvinnande litet eller intet av det jäkt som tyvärr surrar i storstaden.

Med det myckna arbetet för de få på de stora ytorna skulle man väl annars tro att jäktet skulle ha lätt att slå rot. Men det mesta är utomordentligt väl planerat och arbetsfördelningen minskar avstånden. Av djurbesättningen håller ungdjuren till nere vid Skråmsta, den sydliga utposten, där även 27 st. "biffkor" får trampa omkring i växlande marker. På huvudgården hålls de 99 mjölkorna som producerar cirka 1400 liter mjölk pr dag, vilken direkt kyls ned och varje dag förs i stor mjölkbil till Stockholm. De betar i en långsam cirkulation i 23 hagar uppe vid Mälaren. Trädgården med de nya, ultramoderna växthusen ligger i anslutning till huvudgården. Ett speciellt fruktträdgårdsförsök däremot är förlagt västerut från Skråmsta. Och de

renodlade fälten ligger i huvudsak centralt.

Utom den populära lilla stålhesten som man trampar så har bilen blivit ett fint fortskaffningsmedel i de många alléerna mellan ägorna. Och var skall man ställa sin Volkswagen eller Volvo om man kommer på besök från Stockholm om inte i skuggan av de mäktiga askar som "lummar in" det vita Aske...

Besökens mångfald

har förresten en svällande tendens. Det är inte bara Fosfatfolk som åker ut och hälsar på i diverse ärenden.

Det börjar komma folk från all världens hörn, en myckenhet människor som kommer för att studera den goda anläggningen och de intressanta försöken där, föregångsförsök av betydande omfattning. Där kommer också busslaster från Stockholm och Uppsala och Västerås så att förtjusande husmor Wastholm har jämnt bestyr att hinna med allt utanför den dagliga rutinen.

Och där kommer elever från närbelägna lantbrukshögskolan Ultuna för att se och lära, studera och få respekt.

Det vackra vita slottet

står där ännu som brukspatron Sehman en gång byggde det i sin säregna stil. En genomgripande renovering speciellt innanför väggarna kostade dock Fosfat på vid övertagandet 1945—46. Den stilrena stenbyggnaden står skimrande vit i det djupt gröna, som ett sagans Alhambra, fastän inte spanskt utan italienskt — i svensk miljö.

Fosfat har också lagt ner stort intresse och arbete på att få till stånd såväl moderna och ändamålsenliga bostadsbyggen för anställda som ekonomibyggnader. En del återstår emellertid ännu att göra och byggnadsprogrammet fullföljes i den takt byggregleringar och materialsvårigheter tillåter.

Där finns också byggminnen kvar

INTERNATIONELLT

är det i allra högsta grad på Aske, inte bara genom franska och liknande studiebesök, utan även i vardagens Aske. Det kommer jordbrukare från skilda delar av Europa som söker sig till Aske som elever — de vill vända hem så småningom med massor av lärdomar från svenskt mönsterjordbruk — och det händer att de

stannar betydligt längre än beräknat, visar ambition och duglighet och avancerar.

Naturligtvis kan man inte ta emot hur många utländska elever och arbetsvilliga som helst. F. n. finns på Aske dock inte mindre än fem nationer.

Här nedan har vi fyra anställda utlänningar, fyra från två nationer, Finland och Österrike. Längst t. v. håller

österrikaren Raymond Stieger på med sitt jobb som maskinmjölkare. Med mjölkning — här för hand — sysslar också finnen Gunnar Furu, andre man i lagården, (bilden till höger).

På mittbilden tittar österrikaren Otto Prohaska fram under finnen Per Ohlins arm. Ohlin började som traktorskölande elev, är nu rättare. Och tycks som de andra trivas förträffligt på Aske.

POTATIS och LUKTÄRTER

Även sättpotatisen kommer i jorden per maskin — med samma effektivitet som utsädet. Denna potatissättningsmaskin har en avsevärd kapacitet — hinner ett dagsresultat på hela 5 tunn.

De som ser till att effektiviteten blir rätt utnyttjad är rättaren Johan Steiner, schweizare som redan varit 3 år på Aske, och traktorförare Albert Lughammer, österrikare, som tidigare varit elev.

Luktärterna pysslar trädgårdsmästaren Peder Hansen med äkta danskt gemyt om i sina ändamålsenliga, ultramoderna drivhus, där gurkorna också växte nästan kromosomfyllda vid reportagebesöket. Peder Hansen har varit halvtannat år på Aske och kom närmast från Målsåker.

från andra sidan sekelskiftet, i varje fall några hus med ålderns patina över sig. Inte bostadshus utan t. ex. en åttkantig förrådsbod utefter allén upp till Askecentrum, och utefter samma väg en kvarn och en såg. Som dock ännu i dag gör sin goda tjänst. Och blir små idyller med hälsning från förr.

Ett blänk mot det förgångna

finner man också sju-, åttahundra meter väster om Askegården. Där kan man ännu se solens reflexer — om det är klarväder och man har tur — i två gamla dammar, delvis skuggade av en reslig lövdunge. Oftast är större delen av de två ytorna täckta av dekorativt ärggrön växtlighet, men ibland blåser det gröna täcket undan och blottar en blank vattenyta och då speglar sig lindarna däri.

Nu har även dessa idyller från förr fått sin uppgift genom att inordnas i bevattningssystemet för trädgården. Ty vatten behövs i väldiga mängder och varje droppe måste tillvaratagas. Det är nämligen en särdeles torr trakt, få lutningar och ännu färre bäckar och andra naturliga vattenreservoarer. Nederbörden är också ringa. Intilliggande meteorologiska mätningar — som t. ex. Stockholms- eller Västeråstraktens — visar 20 % högre siffror.

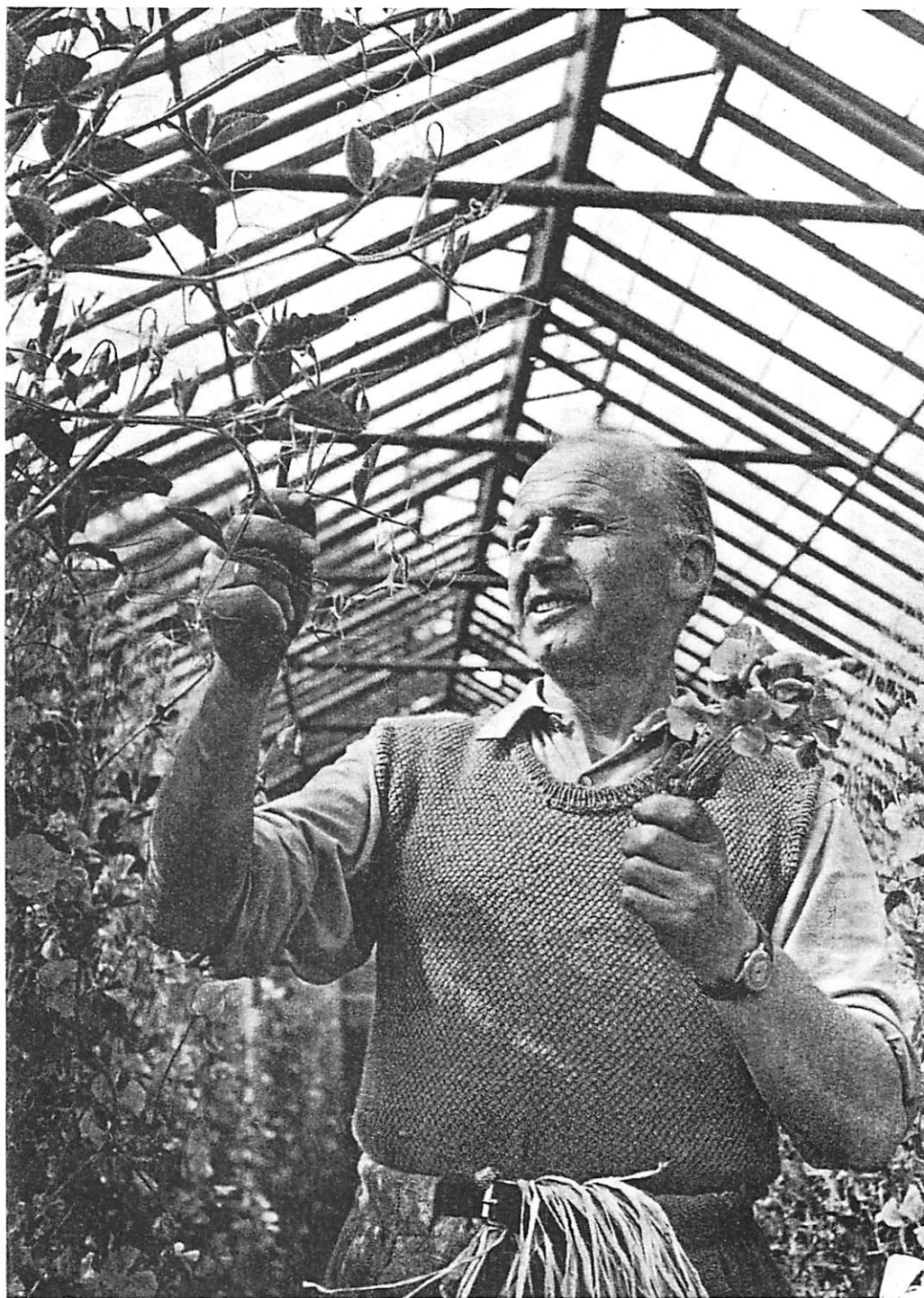
Att Askeområdet

är så torrt ökar givetvis jordbrukssvårigheterna betydligt — det fordras kall beräkning och god tumme med naturen!

Men de ansvariga och anställda på Aske visar ändå upp en solig fasad. Som man tycker om, beundrar och får förtroende för.

Det kan bilderna berätta en del om också.

G. H.

MOTIV I SIKTE

Bildsvepet inleds enklast med en kameraman. Agronom Måns Berg som mest varit med reportern ute på arbetets Aske har fått något i sikte, något motiv att fånga för färgfilmen. Det är en hobby som är lätt att odla i förbifarten i den färgväxlande miljön.

Agronom Berg kommer från bl.a. 3 år på jordbrukstekniska institutet, Ultuna, blev agronom 1946 och anställdes på Aske i januari detta år som assistent till förvaltaren. Han var förresten kurskamrat på Ultuna med agronom Lagerroth, ledaren av jordbruksförsöken, som presenteras längre fram.

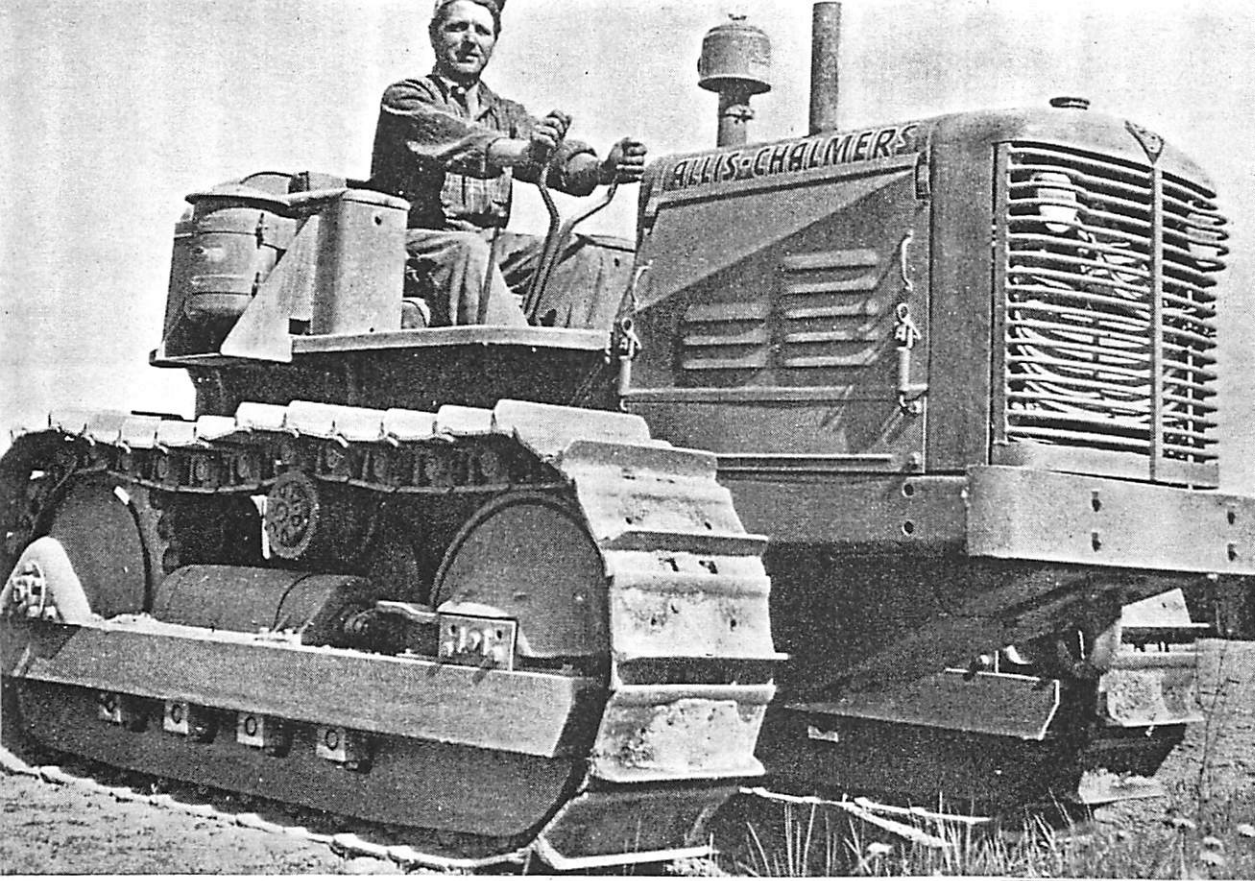
Måns Berg har inte bara färgfoto som hobby. Jakt är också en avkoppling. Har ett trivsamt hem i en nyrestaurerad villa på gården — och en förtjusande familj. Ingen anledning se annat än glad ut alltså. Som på fotot.

Människor, maskiner, miljö

En bild kan säga mer än tusen ord, sägs det. Och visst öppnar den ett fönster mot både fantasien och verkligheten, ofta så att vyn i ett svep berättar vad man måste mästra många ord för att annars uttrycka.

Vi har tagit fasta på detta, inte för att vi tror hundra procentigt på nämnda bildslogan, men för att bilden berättar på ett trevligt sätt, gör bekantskapen med Fosfats "friluftsanläggning" lätt och omedelbar och skapar omväxling på Syntesens sidor.

Allt får inte plats. Vi har försökt fånga något av det väsentliga, det mest gripbara, det aktuella Aske. Ett bildsvep som ger ett tvärsnitt av verksamheten. Så som den självklarast uttryckes i rubrikens tre samlande ord: människor, maskiner, miljö.

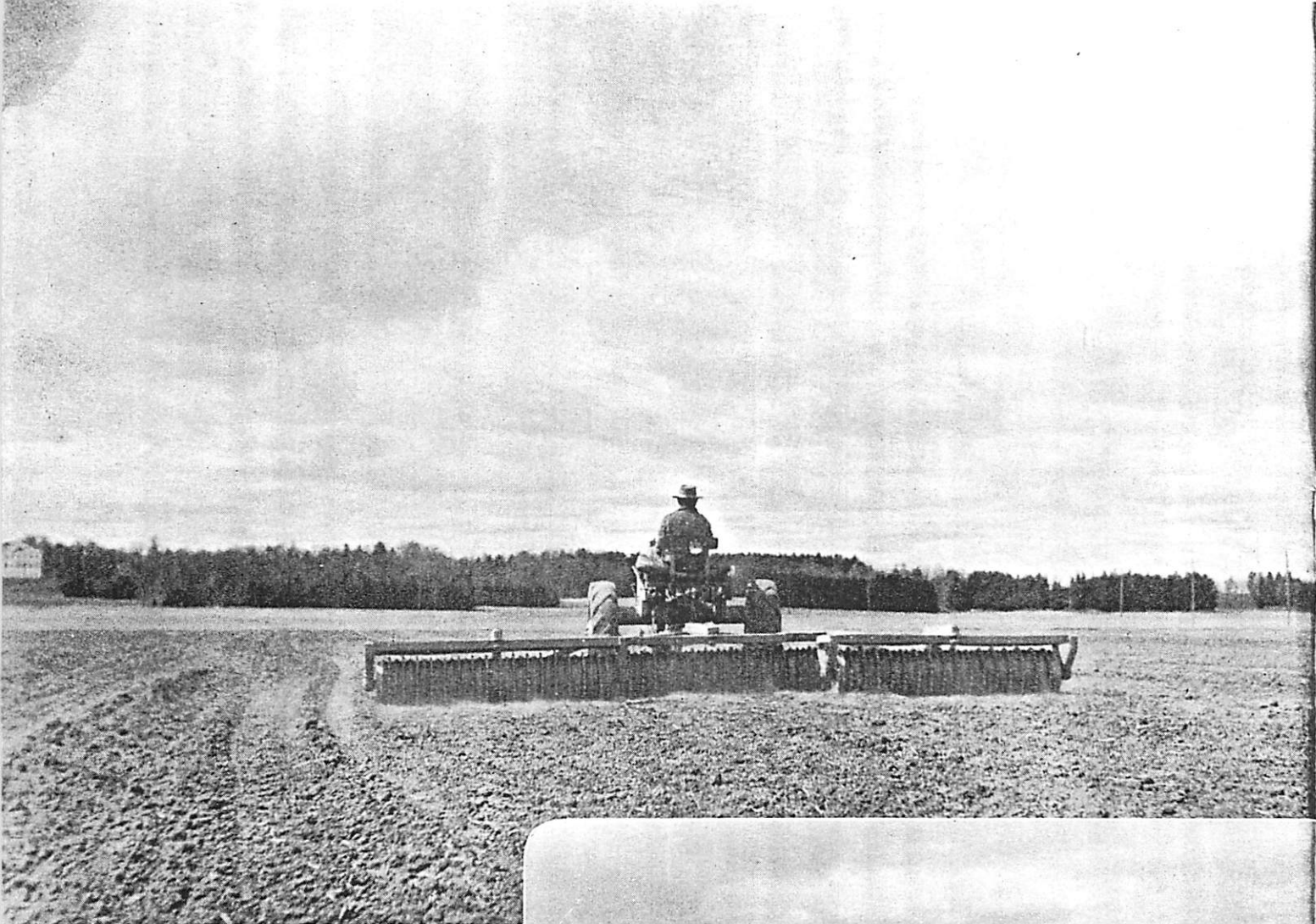

KRAFT OCH KVINNLIGHET

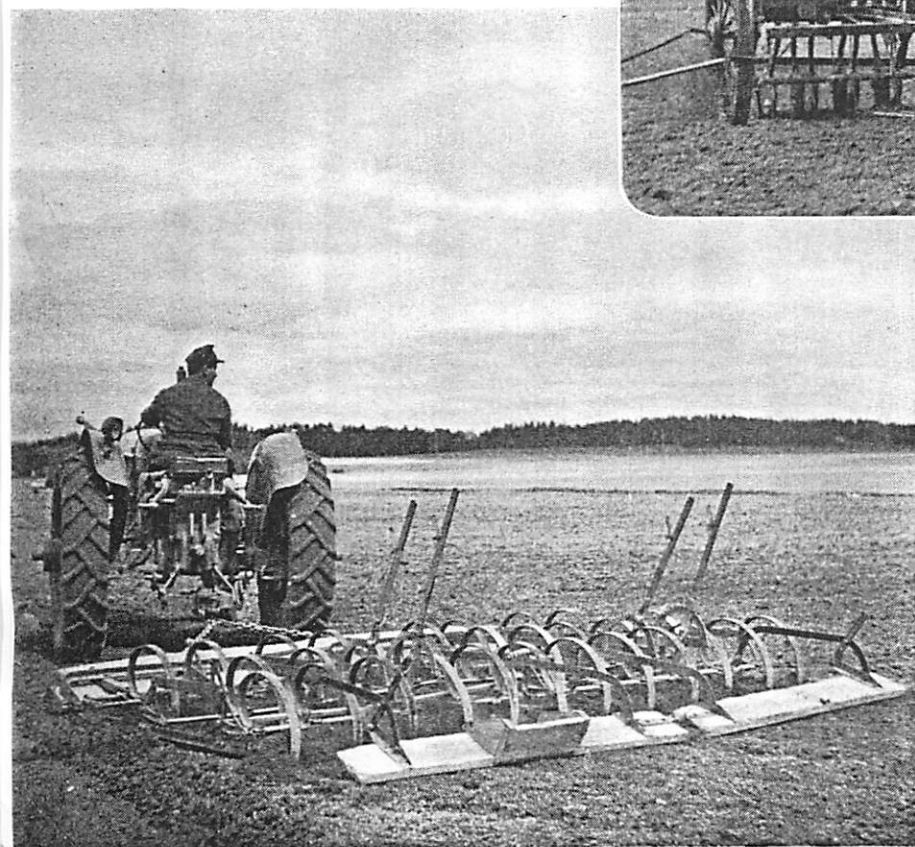
Det förstnämnda får pigge traktorförare Karl David Jonsson och hans mäktiga maskin representera. Jonsson kom närmast från skogshuggningen, som även på Aske kan ge valkar i arbetshänderna, och har nu hand om gårdens stolthet bland de 7 traktorerna. Den här Allis-Chalmers bandtraktorn har 50 sega hästkrafter inombords.

Kvinnligheten har vi fått i objektivet när det tittade in på gårdskontoret där bokhållare Nils Erik Heidenberg, arbetar tillsammans med dessa damer. Nedan fröken Birgit Ericksson, som varit inte mindre än 4 år på Aske och har ridning som hobby. Härinvid fröken Anna-Tora Tillander, inbäddad i digra böcker med många siffror, därför att hon sen 1 januari i år är kassörska på Aske.

Bilderna på detta uppslag är också aktuella i textsammanhanget å sid. 15 (härinvid alltså), där gången av vårbruket skisseras upp.

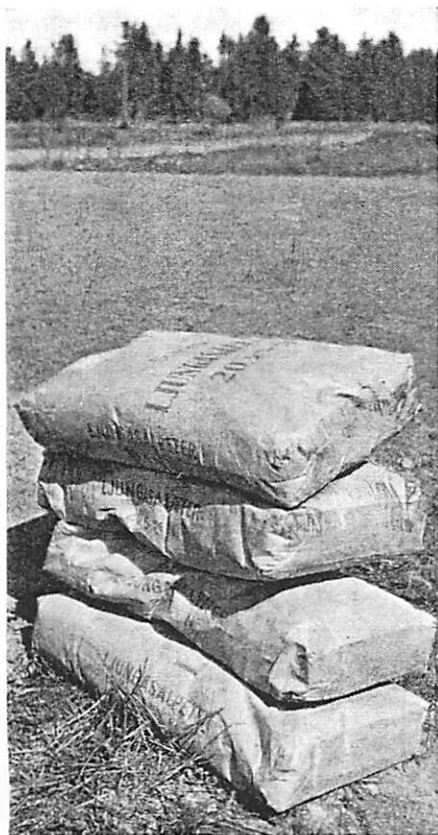
FOLK PÅ FÄLTET

Den här Nuffield'ens 33 hästkrafter drar iväg med harven innan det blir aktuellt för finnen Per Ohlin, förre traktorskötaren som blivit rättare, att med sin landsman Torulf Blöcker som elev fara över jället med radsåningsmaskinen, som alltså Torulf här har hand om, medan Ohlin sköter traktorn.

Och längst upp rullar slutligen en annan Chalmersstraktor med 3 vältar efter sig över alltsammans, inte för att göra ytan snygg och jämn, utan för att dess fjärrade vältning blir så betydelsefull ur bevaringssynpunkt — jorden torkar så oerhört lätt ut annars. Mannen vid spakarna är en av gårdens yngsta elever, Sten Jansson.

Utefter fjälten ligger de välbekanta säckarna med Ljungasalpeter placerade i vårsolen och där har Otto Prohaska — den unge österrikaren som är född 1930 och kom till Aske 1 nov. 1950 som elev — att hämta dem och hälla det korniga, blåsvarta innehållet i den spridare han har hand om. 100 kg. Ljungasalpeter beräknar man pr har, alltså 2 sådana här säckar.

VÅRBRUKET

Det är givetvis ingen enkel sak att få kornen i jorden, när den omfattar en sådan imponerande areal som ca 500 hektar, där storparten skall besås — och tiden varje vår är knapp, ibland genom vådrets ogunstighet ytterligt knapp. Arbetet går då i skift — och man ser ofta den dekorativa synen av traktorernas ljus som röra sig fram och åter över fjälten i vårnattens blå dunkel. Vårbruket pågår dygnet runt.

Det är av vikt att allt vid denna tid löper friktionsrikt, att de arbetande själva är i bästa trim och maskinernas kvalitet är den bästa för att effektiviteten skall bli hundra procentig. Och vårbruket hinns med i önskvärd omfattning.

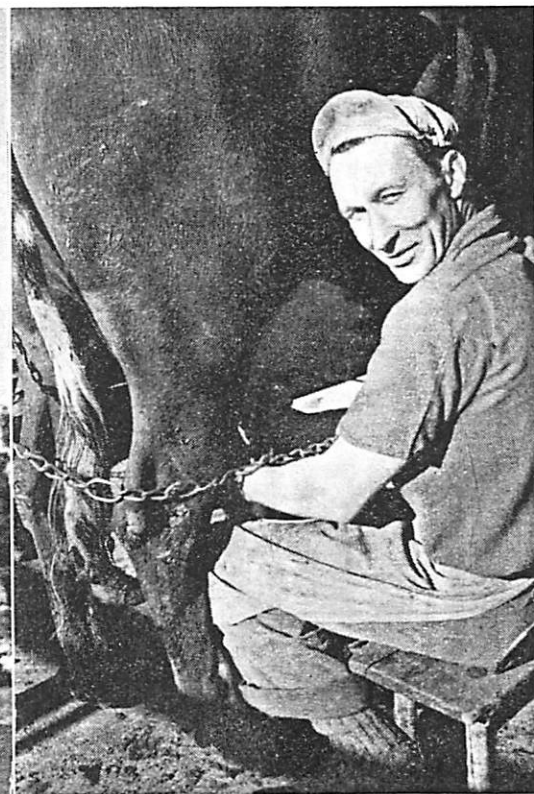
Tre eller fyra jordbruksmaskiner med lika många traktorer framför samarbetar, får arbeta i omedelbar anslutning till varann på samma ytor. Gången kan genom de olika jordförhållandena skifta en smula, men är oftast denna 1) Kalkkväve, superfosfat och kali sprides på den höstplöjda jorden. 2) Harvarna bearbetar och luckrar jorden och gödselspridaren ger den ett sista närings tillskott i form av Ljungasalpeter. 3) Radsäningsmaskinens 25 skivbillar matar ut från 5 till 300 kg. utsäde per har beroende på vilken av de 33 olika hastigheterna man ställt maskinen på. Samtidigt myllar sämaskinen den utspridda Ljungasalpetern. 4) Genom vältning packas sedan jorden till så att kornen får bästa möjligheter att gro och spira.

TRE FÖRMÄN

Tre män med djur, med fint handlag med djur. Ovan står stallförman Erik Jansson — Askeanställd sen 1 november 1947 — tydligen något fundersam över något han fått syn på, medan hans vänner stoet med föl är mer intresserade av sin husbonde. Stoet är förresten Rustina, ett svenskt varmblod.

Lika god tumme med sina skyddslingar kan man säkert säga att lagårdsförman Bertil Karlsson — som gått igenom lagårdskurs på Hamra — har med sin gödkalv i famnen och lagårdsförman Sven-Erik Zetterkvist när han med fingrarna — inklusive tummen alltså — mjölkar en av sina 99 kor på en annan del av Aske. Zetterkvist är förresten fin sångare på fritid.

UTE UNDER VINTERN, INNE PÅ SOMMAREN...

De sydligare ägorna av Aske grupperar sig i ljusa hagar, gröna fält och småkulliga skogsdungar kring Skråmsta, som blir liksom ett "annex" till huvudgrupperingen kring herrgården, med egna ekonomibyggnader och familjebostäder. Vid Skråmsta finns också intressanta trädgårdsförsök som vi säkert får anledning återkomma till. Men huvudparten av arealen är väl den som tilldelas djuruppfödningen.

Utom hästuppfödningen har man göddjursuppfödning av Aberdeen Angus och korsning mellan denna ras och svensk röd och vit boskap. Just nu finns det dessutom 92 ungdjur av ren SRB-ras.

Göddjuren på bilden härövan — oftast kallade bifkor — mjölkar inte, och de utfodras sparsamt, på vintern mest med halm. Djuren går här ute året runt och trivs utmärkt med den ordningen, skydd har dock byggts för dem. I lagården går de bara in på sommaren för att få skugga. Avlägsna markområden utnyttjas för dessa djur.

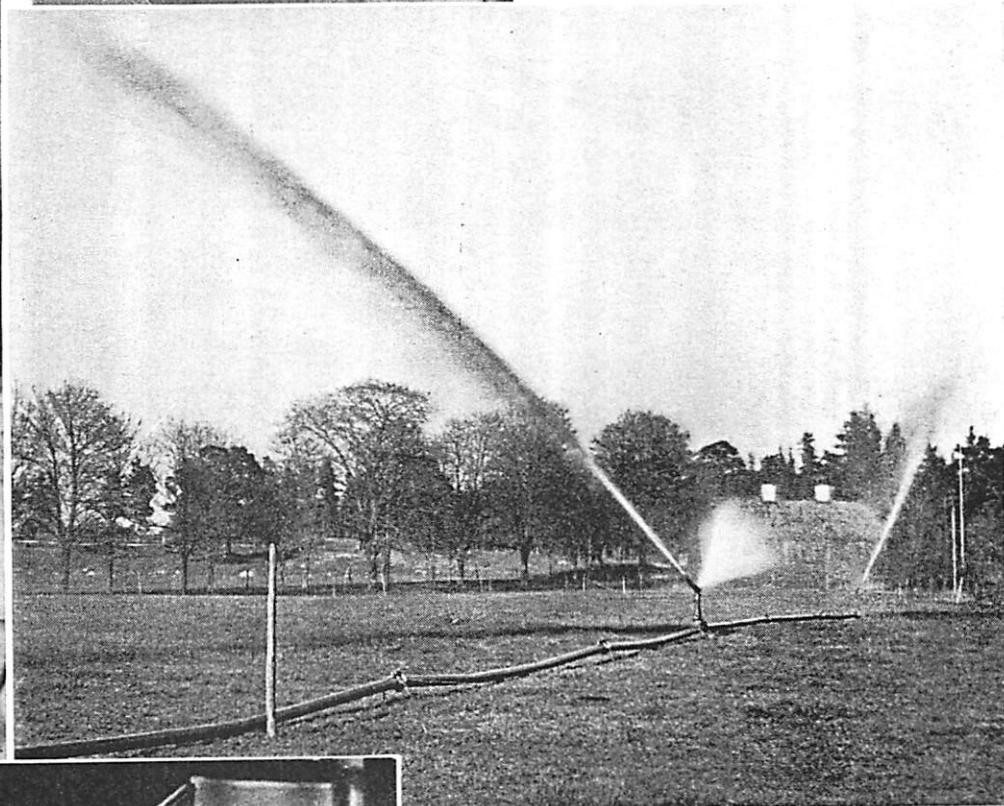
EN PRÄKTIG TREKLÖVER

porträtteras på bilderna härinvid.

Närmast ser vi Tore Wikman, som är mjölnare och som skött sin kvarn redan under gamla regimen.

T. v. står Gustaf Sundberg, byggnadsbas, som begriper det mesta om byggen. Här tycks det vara grunden som granskas med kännarblick.

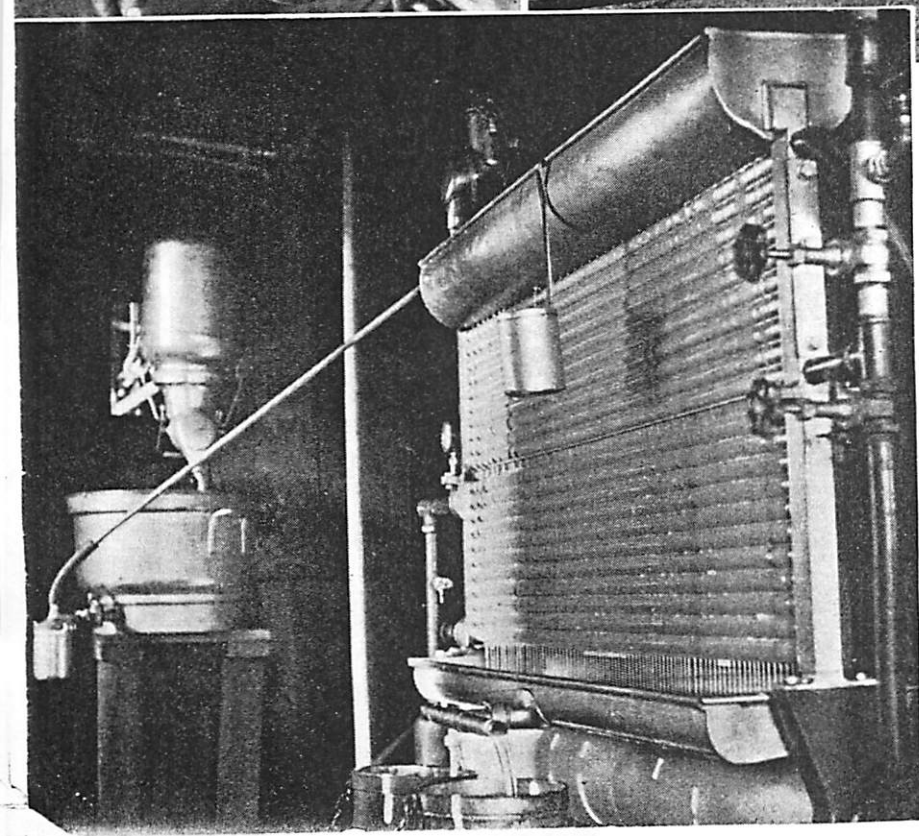
Rudolf Andersson, nedan, har varit på gården ända sedan 1910 och var grevens högt betrodd man. Bl. a. smidde han lås och beslag, som ännu finnas att skåda på stora porten. På gamla da'r är han nu gårdskarl och hjälper till där det behövs.

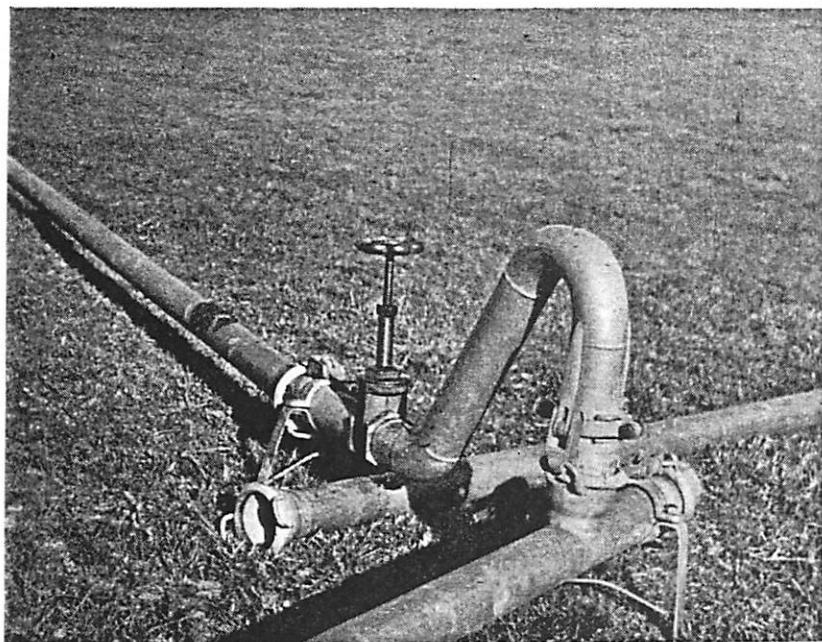

MJÖLK OCH VATTEN

Den vita, varma mjölken rinner genom en modern mjölkkyllare, direkt från den spen-
varma temperaturen kyls den ned till c:a
5 grader för att behålla sin fina konsistens
och bevaras lättare. Sen går c:a 1400 liter
varje dag med bygdens stora "mjölke-
press" de 5 milen in till Stockholm.

De två vyerna ovan tycks ha rätt litet att
göra med mjölkkyllaren, men där finns dock
ett samband. Gårdens hushållsbehov av vat-
ten täcks bl. a. av en c:a 150 kbm cistern
till vilken vatten pumpas från två brunnar.
Men Askes vattenbehov är oerhört mycket
större. Därför utnyttjar man också sjövattnet
för de 23 beteshagarna, där de 99 mjölk-
korna tar en ny fälla i besittning för varje
dygn. Efter avbetningen gödslas och vattnas
betesmarken för att snabbare "läkas" och
komma igen för att betas på nytt.

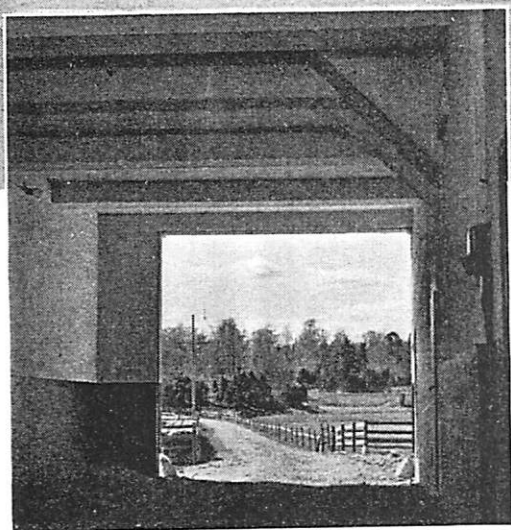
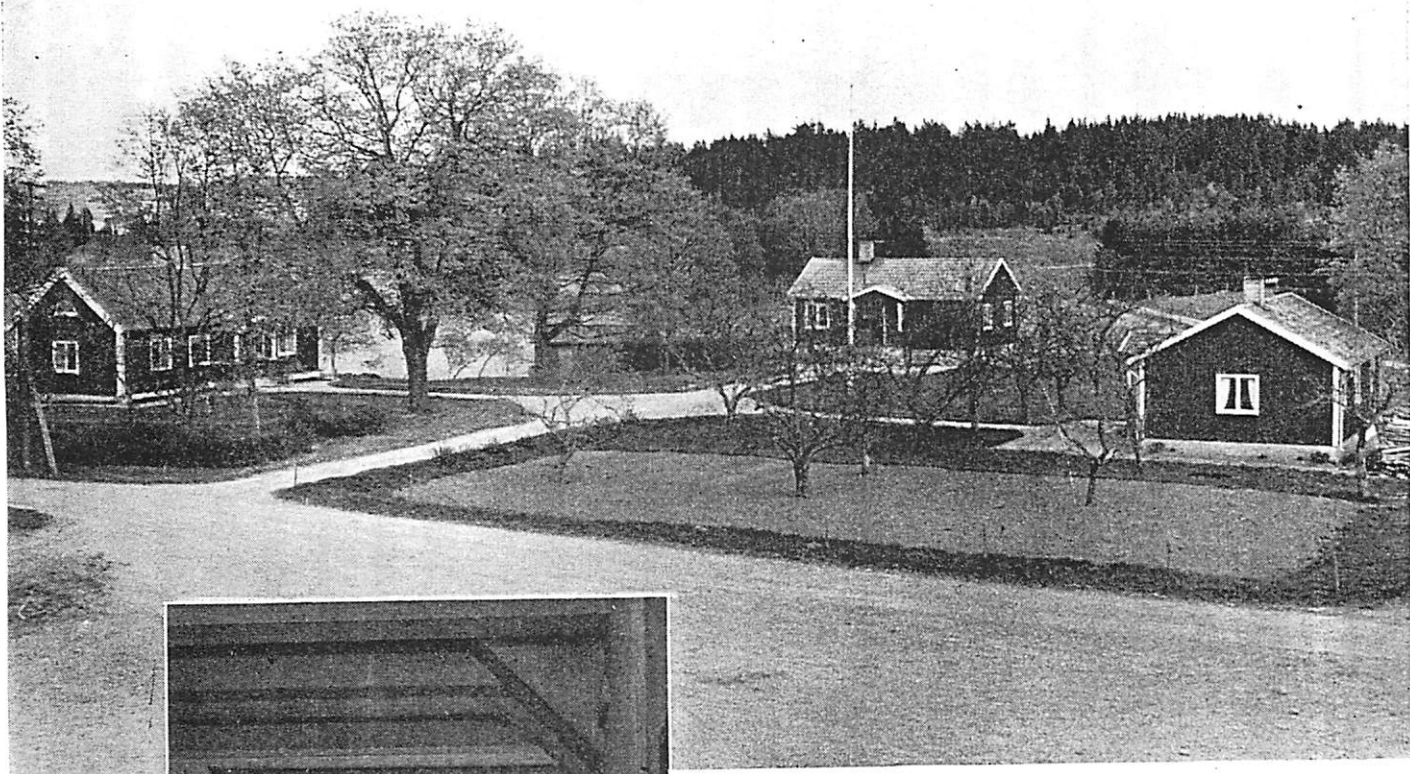
PÅPASSLIG PYSSLARE

De många milens påpassliga pysslare heter Martin Wikman och nedan håller han just på med något av sitt permanenta pysslande varje år. Martin är en av tre bröder Wikman som är anställda på Aske, de andra två är mjölnare och diversearbetare.

Martins många mil avverkas under sommarhalvåret, på vintern sysslar han med magasinarbete, så då kan man räkna distansen i normalare mått. Men den här delen av året har han fullt upp för både armar och ben. Han har huvudansvaret för all ingärdning; särskilt på vårkanten måste han förstås se över många kilometer stängsel, förnya, förstärka och kanske dra helt nytt här och där.

Men han har också ansvaret för de långa tillfälliga vattenledningar som dras över ägorna när himlens slussar är alltför tillknäppta, och permanent för den ständiga vandringen som mjölkarna gör i hagarna. Nära 1 km. rör med knäleder och spridare flyttas ständigt. Uppfodringsverket vid Mälaren pumpar upp 800 liter i minuten för bevattningen.

BOSTÄDER OCH BYGGEN

Byggnadsbeståndet på Aske har undergått en genomgripande förändring sedan förvärvet — grundlig restaurering och en del nybyggen.

Härovan visar kameran hur trevligt ordnat det t.ex. är vid Skråmsta med trivsamma bostäder. T. v. har stallförman Jansson med familj sitt hem, i centrum bor rättare Steiner och t. h. lagårdsförman Karlsson. Bostadsfrågan har trots alla byggbesvärligheter kunnat ordnas både tillfredsställande och modernt ändamålsenligt för anställda på Aske.

Om man står på planen härovan och vänder sig om fångas ögat av motivet som förevigats på mittbilden. Det är genomgången — bred för bilar och alla körslor — i stora ekonomibyggnaden på Skråmsta, som också är ett gott exempel på planering och praktisk utformning. Den är ombyggd 1947, har två silotorn på 5x8,5 m. rymmande c:a 85 ton vardera, två rotfruktsrum rymmande tillsammans 150 ton, samt därtill stall- och liknande utrymmen.

En av gårdens äldsta byggnader är magasinets vid huvudgården, ombyggt 1948. Det har fyra bottnar och två spannmålstorkar. Spannmålsskörden uppgår till c:a 800 ton, varav 450 ton kan förvaras i 22 fickor. Maskinhallen med verkstäder, tvättstuga och bad nybyggdes 1947 och är alltså även den högmodern.

Härinvid är fru Karin Steiner, f. d. kassörska på Aske, ute och tittar till minstringen — medan andre unge herrn tittar ut genom fönstret.

FOLK I FARTEN

En av Askes äldsta och trognaste är Verner Andersson, oftast populärt kallad Ve'-Anders som här med färm vitalitet putsar störrar så barken yr dagen lång. Anställdes 1 nov. 1929, är nu 65 år och går in i pensionsåren.

Skogsförman Rune Carlsson med handen på spaden barkar däremot inte, han är rädd om sina kära träd, både i skogen och på den här planteringen, där man sätter popplar, unga nu — men kanske resliga tändsticksträd redan om 20 år. De tillhör skogsförsöken. Rune Carlsson har hjälp av stallförmans fru Jansson. Och nedan hjälps Nils-Gösta Nilsson och fru Persson åt.

VITT OCH BLÅTT, LJUST OCH MÖRKT

Aske är inte bara byggen, maskiner och jordbruk i betydande omfattning. Aske är också ett stycke fager svensk natur, rätt typisk uppländsk med flacka fält inbäddade i småbullig skogsterräng — eller kanske tvärtom: skogskullar instuvade i oregelbundna mönster på den vida slätten.

Askenaturen har inga höga berg och djupa dalar, men där är smådylliskt. Och där finns kontraster — ljusa hagar och dunkla skogar. Inte utan stollhet visade man oss den blommande björk-hagen vid vårt vårbesök. Ljust nylövade björkar, oxel och hassel strävade upp ur ett intensivt vit-grönt täcke. Där var vitsippsblom nästan i oändlighet.

Och blåsipporna — senare blåbärsblommen — smyger fram under dunklare tak i andra terrängpartier, i mörkare och mäktigare barrskogsområden. Där är så pass orörd natur att man kan överraska både älgen och det ännu skyggare rådjuret, där har även haren sin gång. Arealen omfattar hela 800 hektar skog. Den som bevakar markerna är jägaren Karl Alfred Johansson, som vid sidan om jaktvärden även har en bigård att sköta.

FÖRSÖK OCH FINAL

Försöksverksamheten intar självklart en betydande plats i det dagliga och årliga programmet. Den egna gården ger ju utmärkta tillfällen till värdefulla experiment, vidgar vyerna på ett sätt som småningom kommer hela vårt svenska jordbruk till gagn.

Aske har försöksverksamhet för skogsbruk, trädgårdsodling och "renodlat jordbruk". Inom skogsbruket har ett 10-tal försök utlagts med tillförsel av olika växt-näringsämnen. En del nyplantering har gjorts. Samarbete med Skogsförädlingsinstitutet vid Ekebo och Ramlösa plantskola. Trädgårdsförsöken upptar fleråriga experiment med gödsling av fruktträd, bärbuskar och köksväxter. Samarbete med Statens trädgårdsförsök. I parken har inplanterats bl. a. hybridasp, en korsning mellan svensk och amerikansk asp, som överträffat jätte-aspens växtlighet. Årskotten blir ca 2 meter.

Jordbruksförsöken är givetvis mest omfattande och av vitalaste intresse. Denna verksamhet ledes av agronom Sigurd Lagerroth som började på Aske redan 1947. I första hand är verksamheten inriktad på att lösa olika gödslingsproblem, speciellt sammanhängande med konstgödselmedlens verkan och rätta användning till jordens bästa. Samarbete med Statens Jordbruksförsök.

Flertalet försök är fastliggande under en följd av år. I första hand räknar man med sjuårsperioder — av en slump eller ej samma tidrymd som människokroppen helt hinner förnyas i sin cellvärld. Alltså för tidigt att ännu yttra sig med någon bestämdhet om några försöksresultat.

Men till denna intressanta verksamhet på Aske skall Syntesen återkomma.

Det kan vara en lämplig slutvinjett för Askereportaget att presentera agronom Lagerroth, som på bilden härinvid just satt upp en av sina försöksskyltar och nedan kollar växtligheten i det försök som assistent Arnold Engberg använder en specialbyggd engelsk maskin för att klippa.

PREMIERAT SKYDDSARBETE

Den 29 juni 1931 företogs den första skyddsinspektionen vid Liljeholmens Stearinfabrik. Förman Nils Lindahl var den, som då utsågs att föra Skyddskommitténs protokoll och nu, nära 20 år senare, sköter han alltjämt protokollföringen. Men förman Lindahl har inte bara skött protokollen. Han har nämligen på ett synnerligen förtjänstfullt sätt tagit aktiv del i skyddsarbetet i sin helhet här på Liljeholmen. På ett lika effektivt som vaksamt sätt har han sökt att förena hög säkerhet med största möjliga produktion. Inte bara hans egen avdelning har varit föremål för hans omsorger utan, i egenskap av sekreterare i skyddskommittén, har han haft tillfälle att komma med goda råd och påpekanden även för övriga avdelningar. Ett sådant gott föredöme måste belönas. Så skedde också!

Onsdagen den 16 maj var skyddskommittén, Dr Nordenson och Disp. Gärdin samlade till ett samkväm med supé. Yrkesinspektören i 1:a distriktet G. Sylwan, kanslichef E. Thörnberg och avd.-chef K. Ekman voro inbjudna gäster. Samkvämet började i Dr Nor-

Förman Nils Lindahl

densons trädgård, där Dr Nordenson gav en återblick på förman Lindahls gärning inom skyddsarbetet. Efter talet dekorerades förman Lindahl med Föreningens för Arbetarskydd förtjänsttecken.

Kvällen var gråkall och inte ens den vackra trädgården förmådde locka då det kallades till supé utan meddelandet mottogs med synbar glädje. Under kvällen blev förman Lindahl föremål för många och välförtjänta tal. Avd. chef Ekman framförde lyckönskningar från Försäkringsbolaget Land och Sjö och kanslichef Thörnberg nämnde att det var ett år sedan förtjänsttecknet utdelades första gången men att kvälens utdelning fått en högtidligare prägel än vanligt därigenom att förtjänsttecknet utdelats till endast en person. Vid de utdelningar, som kanslichefen förut bevisat hade nämligen flera personer dekorerats samtidigt, som t. ex. på Föreningens för Arbetarskydd förra årsmöte, då ca 45 personer från olika industrier samtidigt belönats för insatser inom arbetarskyddet.

Så småningom skiljdes man ett trevligt minne rikare och alla tycktes nöjda icke minst festföremålet själv, vilket i någon mån framgår av kortet härinvid.

S. T.

LILJEHOLMEN startar KONSTKLUBB

Det har rått en viss aktivitet här på fabriken bland våra konstintresserade. En inbjudan till medlemskap i Liljeholmens konstklubb har varit spikad på anslagstavlan. Men för att få litet upplysningar i den här saken är det väl bäst att klubbens ordförande och drivande kraft, fru Märta Gazelius, själv får tala.

"Hur är det fru Gazelius, har ni fått någon fart på konstklubben?"

"Jo då vi är redan över 20 medlemmar, alltifrån disponenten och neråt och vi väntar många fler när dom får reda på hur mycket trevligt vi redan sett och vad vi hoppas kunna ordna. Enligt stadgarna ska klubben utlotta konstverk bland medlemmarna, anordna besök på konstutställningar, göra anvisning om föredrag, eller om möjlighet finns, ordna föredrag inom klubben och så förstås främja konstintresset inom företaget i allmänhet".

"Jag hörde att klubben haft en utflykt till Millesgården".

"Ja, det var underbart", säger fru Gazelius, "fast vädret tyvärr var dåligt. Vackra skulpturer i vacker miljö fick vi njuta av och vår ciceron fröken Hedmark bidrog i högsta grad till att besöket blev givande. Men vi har besökt många andra utställningar också. Vi har varit på konstakademin och på Liljevalchs och sett Skånekonstnärer och så förstås Svensk-Franska och sett fransk konst av Bonnard, Degas och Matisse", säger fru Gazelius och blir så salig vid blotta minnet att det dröjer en lång stund innan hon upptäcker att hon är på jorden.

"Ja jag får för all del inte glömma bort Minnesutställningen över Josephson. Men som sagt det är bara början och vi hoppas inom klubben på en lika god fortsättning".

Vi instämmer till fullo och önskar en god fortsättning.

• Medarbeta i Syntesen!

Det lönar sig

Det ger vår tidning liv

Ljust sommarmöte

Arbetarklubben vid ljusfabriken avhöll sitt ordinarie sommarmöte den 15 juni vid sommarstugan i Lännebo med hemlagad mat, s. k. småvarmt (enl. mångas utlåtande var även de flytande varorna småvarma, ett förbiseende som inte upplögs alltför illa). Musiken svarade stöpadelningens flickor för med verklig brio, dansen trädde till sena kvällen av ung och gammal. Regin svarade allas vår John Lindström för, liktydigt med att allt klafade till belåtenhet.

RuRy

FÖRETAGSNÄMNDERNA

Liljeholmen

Den 19 mars sammanträdde återigen företagsnämnden under Dr Nordensons ordförandeskap.

Disponent Gärdin gick i sin produktionsöversikt in på de starkt stegrade råvarupriserna. Han nämnde bl. a. att Slakteriförbundet noterade kr. 2: 65 för sitt billigaste avfallsfett medan benfettet kostade kr. 2: 15. Stegrade priser på emballage, garn och vekar jämte de höjda lönerna bidraga till att kostnaderna stigit mycket starkt. De nuvarande fettpriserna medföra att ljussorter framställda av ren stearin ställa sig dyra jämfört med ljus innehållande paraffin. Relationen mellan prima kron 5 och samma sort i exportkvalitet är 3: — kronor mot 1: 95. Disponent Gärdin befarade att prisstegringar på råvaror skulle fortsätta.

Fabrikationen i Stockvik hade dock underlättat situationen i hög grad då man nu var friare i valet av råvaror och därigenom lättare kunde uppehålla driften.

Många produkter

Herr Oskar Johansson frågade i anslutning till den lämnade produktionsöversikten om det nya stearinet förorsakade svårigheter, eftersom han tyckte sig märka att det var svårt att i tid få fram tillräckliga mängder stearin till stöpen. På detta svarade ingenjör Luning att någon brist på stearin ej förelåg utan berodde svårigheten på bristande cisternutrymmen, då så många olika produkter f. n. låg i tillverkning. Årsberättelsen 1950 genomgicks och jämfördes med 1949 års. "Skulle inte

bonus kunna utdelas till arbetarna", frågade hr Gustav Lind, då han tyckte sig ha i minnet att Asea lämnade sådan även till arbetarna. Dr Nordenson meddelade att bonus endast utbetalades till aktieägarna och en genomgång av Aseas årsberättelse gav intet stöd åt hr Linds antagande.

Studieresa för stearinfolk

En tanke framkastades av hr Johansson, då han frågade om det inte kunde ordnas någon studieresa senare på året. Omöjligt var det nog inte, svarade disponent Gärdin, men han ville först undersöka den saken.

Hr Johansson var åter i elden och förde på tal frågan om matserveringen, varpå disponent Gärdin genmälde att den provisoriska byggnad, som tidigare varit på tal nog ej var lämplig. Myndigheterna skulle nog vara villiga att pruta av en del på sina krav, trodde hr Lind, om matserveringen förlades till laboratoriebyggnaden. Det vore dock meningslöst att taga upp kontakt med myndigheterna om inte de som skulle begagna sig av matmöjligheterna kunde binda sig åtminstone för någon kortare tid, så att svårigheterna skulle bli överkomliga för den som skötte mathållningen, slutade disponent Gärdin. Ytterligare en rundfrågning skulle företagas.

Innan sammanträdet avslutades överlämnade Dr Nordenson Patriotiska Sällskapets medaljer till de fem anställda, som vid festen på Berns varit förhindrade närvara. Efter denna lilla familjära högtidlighet avslutades kvällen med supé i tjänstemannamatsalen.

Ljungaverk—Alby, Mattmar, Stockviksverken

Den 10 maj hölls i Ljungaverk ett gemensamt sammanträde med företagsnämnderna i Ljungaverk, Alby, Mattmar och Stockviksverken. Närvarande voro förutom de ordinarie ledamöterna i dessa företagsnämnder även bolagets verkst. direktör Hans Rydin och sekr. K. G. Paulson, Hk.

Sedan ordf. disponent Gustaf Carlsson förklarat sammanträdet öppnat överlämnade han ordet till direktör Rydin, som redogjorde för bolagets verksamhet under 1950.

Då denna redogörelse i stort refererats på ledarplats i Syn-lesens förra nummer, måste vi av utrymmesbrist tyvärr avstå från ytterligare referat.

Reds. anm.

Ordföranden tackade för den intressanta och uttömmande redogörelsen och förklarade därefter ordet fritt. Ljungaverksrepresentanten F. Andersson önskade då erhålla besked om de 400.000 kr., som i år avsatts till bolagets pensionsstiftelse voro avsedda till den förbättring av arbetarnas pensioner, som arbetarna framförde önskemål om för ett par år sedan. Direktör Rydin meddelade, att denna fråga varit och

fortfarande var under allvarligt övervägande hos bolagets ledning. Resultatet av den statliga pensionsutredningen måste dock först avvaktas innan bolagsledningen kunde fatta beslut om eventuella separata åtgärder.

Nästa punkt på dagordningen var utdelning av belöningar för inlämnade och antagna förslag. Ordföranden lämnade först ordet till disponent Fürst, som för Stockviksverkens del utdelade följande belöningar:

Herr Gunnar Edström	kr. 60: —
„ Alvar Olsson	„ 75: —
„ „	„ 50: —
„ Tord Vahl	„ 100: —
„ „	„ 50: —
„ Gustav Nässén	„ 75: —

För Ljunga Verks del utdelade disponent Carlsson följande belöningar:

Herr Reinhold Persson	kr. 50: —
Verkm. Georg Axzell	„ 50: —
Herr Karl Fredriksson	„ 100: —

Sedan de belönade blivit hjärtligt hyllade, uttalade ordföranden den förhoppningen, att samtliga företagsnämndsledamöter skulle göra allt för att ytterligare sprida idén om förslagsverksamheten.

Då intet vidare förekom till diskussion förklarade ordföranden sammanträdet avslutat, varefter en enkel supé intogs i tjänstemannamatsalen.

+

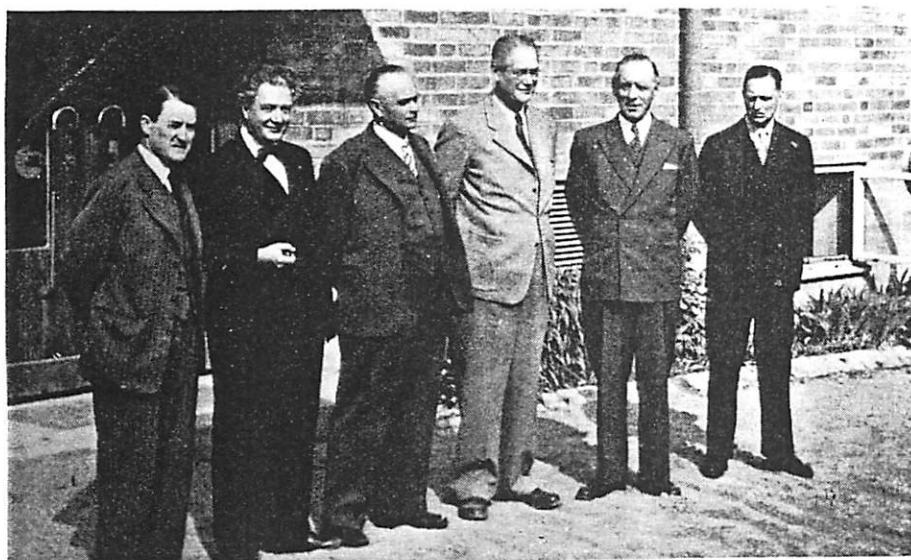
GUSTAF-ADOLF BJÖRLING

Den 25 juni nådde oss budskapet om att Kamrer Gustaf-Adolf Björling efter en tids sjukdom gått bort.

Kamrer Björling anställdes som 17-årig 1904 vid Liljeholmens Stearinfabriks AB och har sedan dess oavbrutet — d. v. s. i 47 år — varit verksam därstädes, de senare årtiondena som kamrer och huvudbokförare. För sin långvariga och trogna tjänst erhöill han år 1939 Patriotiska Sällskapets stora guldmedalj. Han var den siste tjänstgörande av de tjänstemän, som börjat sitt arbete i bolagets gamla kontor, Stora Nygatan 21, där fabriken grundläggare L. J. Hierta en gång hade sitt kontor.

Kamrer Björling var en ovanligt duglig, pliktrogen och arbetsam tjänsteman. Med sin nitälskan för arbetet förenade han egenskapen att vara en glad och trevlig kamrat och sällskapsmänniska. Det var högtidsstunder när han sjöng till lutan. Bolaget och arbetskamraterna tacka honom varmt för vad han utträttat och vad han varit för sin omgivning. Saknaden efter honom blir stor, men hans minne kommer att av oss bevaras i ljus hägkomst.

Harald Nordenson

Disponent Carlsson med gästerna framför forskningslaboratoriet i Ljungaverk. Från höger: förste byråingenjör Harry Nilsson, byråchef Gunnar Westberg, disponent Gustaf Carlsson, byråchef Halvar Khennet, byrådirektör Nils Avelius och bolagets patentingenjör Björn Granqvist.

PATENTVERKET

besöker Ljungaverk och Stockviksverken

Fyra kemister från Patentverkets besvär- och kemiska anmälningsavdelningar besökte Ljungaverk och Stockviksverken den 12 och 13 juni. Programmet upptog genomgång av fabriker och laboratorier och sammanträden med bolagets ingenjörer. I Ljungaverk gav ingenjör Sundén en resumé över bolagets forskningsområden och patentproblem i samband med dessa och ingenjör Nylander redogjorde för bibliotekets organisation och meddelanden. I Stockvik gävo ingenjörerna Blomqvist och Sterner en redogörelse för framställning av polyvinyl- och melaminprodukter och olika metoder för formgivning av termoplaster demonstrerades på bearbetningslaboratoriet. Vid sammanträdena hade gäster och ingenjörer tillfälle till meningsutbyten i allmänna patentfrågor.

Byråchefen Westberg var laboratoriechef vid Ljungaverk åren 1917—1920 och byrådirektör Avelius tjänstgjorde vid Månsbo sommaren 1920 och berättade roliga hågkomster och visade egna fotografier från denna tid vid samkvämet i Ljungaverk.

PERSONAL- FÖRÄNDRINGAR

Till civilingenjör Thorsten Lindstrands efterträdare som chef för plastavdelningen på huvudkontoret har fr. o. m. 1/6 1951 utsetts civil-

ingenjör Axel Heyman. Heyman var tidigare chef för mepalfabriken vid Stockviksverken.

Vid Carbidkontoret har ingenjör Sixten Nordholm slutat sin anställning och övergått till annan verksamhet. Till hans efterträdare har utsetts ingenjör Folke Forsberg.

I nästa nummer:

STOCKVIKSVERKEN

ARVET *Forts. fr. sid. 5*

got som nästan var impediment. Förr var området i stort sett bara bergbackar kala och torra sådana. Sehman lät pynta och hjälpa naturen en hel del när han bl. a. skapade en vidsträckt park på "ödelandet". Han lät förresten frakta dit enorma mängder jord, fin fet mylla som blandades med den knaster-torra jorden som låg där i skrevorna tidigare.

Det var inte bara faraonerna i Egyptii land som kunde konsten att skapa stora ting ur nästan ingenting...

Andra vardagsvanor

Carl Gustaf Sehman dog 1855 och sönerna övertog godset men sålde det så snart som 1872 till en annan Carl Gustaf, nämligen Greve C. G. Lewenhaupt. Och så inträdde epoken med vinjetten Askegreven. Ty när Carl Gustaf Lewenhaupt lämnade det jordiska 1908 gick gården i arv till sonen Gustaf. Gustaf Lewenhaupt var kunglig hovjägmästare och en av detta halvsekels mera välbekanta män med gevär och jaktvård som specialintresse.

Namnet nämns ännu med fin respekt av dem som var med på den tiden ute på Aske och även om den tid är för alltid svunnen då gränserna enligt sed och hävd var alldeles för skarpa — åtminstone sett med vår moderna, demokratiska och humanitära livssyn — mellan det högre samhällsskiktet och de anställda, så står minnena från grevens och grevinnans härskartid i ett visst fint och förklarar skimmer. Askegreven med maka var goda förvaltare av den tradition som historien med de många åren spunnit kring Aske — och goda arbetsgivare.

Det hörde då inte till vardagsvanorna att tjänstefolket inträdde i de kulturdoftande rummen och salongerna. Gränserna var dragna mellan samhällsklasser den gången. Nu går den enbart mellan människor av olika kvalitet oavsett eventuell samhällsklass. Det är den genomgripande samhällsförskjutningen i 1900-talets Sverige. Och den känner vi alla till.

Kultiverad stil

Greve Lewenhaupts Aske hade givetvis en förnämlig inredning, kryddad med många minnen från färder i främmande länder. Hela den imponerande hallen hade inte en enda tavla — husets väggar hade annars mängder av fin konst — därför att nästan varenda väggyta fylldes av jakttroféer. Där fanns i det ljusa trapphuset jaktminnen även från en afrikafärd med Prins Wilhelm.

Det enda som egentligen finns kvar

av den kostbara inredningen är väl de vackra, väggfasta empirespeglar med ornamenterade ramar som ger en air av gammal herrgårdskultur i den stora sal som Fosfat låtit inreda i andra våningen istället för 3 förutvarande mindre smårum. Och salongerna har blivit kontor, fackbibliotek och hjärncentrum för den nuvarande omfattande förvaltningen. Men den inredning som i första hand förvaltare Eklundh rör sig inom är gjord med allra största pietet och smak.

Det vilar en sober och kultiverad atmosfär med möblering i diskreta, behagfulla färger inom de vita väggarna nu — en stil som jag personligen föredrar och trivs alldeles förträffligt i. Det tycks alla på Aske också göra.

Och trivseln är och kommer att vara en högst väsentlig faktor för att få ut det mest positiva i tillvaron. Av såväl arbete som fritid.

G. H.

Mattmar blir Mörsil

Tio hektar pr invånare i Fosfats norra kalkbrottsby

ARBETET, HOBBY

Forts. fr. sid. 8

ska stort jordbruk med skogsskötsel, djuravel och rätt omfattande trädgårdsodlingar.

— Och ekonomin?

— Aske går ihop. Vi är självförsörjande om man så vill. Det går inte att skapa några stora pengar på ett jordbruk, men vi är tacksamma att verksamheten klarar sin ekonomi. Ingen behöver vara orolig att vi slösar bort en massa medel i jorden. I gengäld hoppas vi att försöksverksamheten med tiden skall ge resultat, som vill visa sig vara en ekonomisk favör för både industrien och hela Fosfats verksamhet.

— När kommer de stora resultaten?

— Försöksverksamheten är bara i nybörjarstadiet ännu. Det förefaller inte otroligt att en del betydande resultat kan nås, det finns tendenser däråt, men det är lite för tidigt att dra några slutsatser. Vi kom inte i gång förrän på vårkanten 1947, själv kom jag hit året före förresten, och vi räknar i sjuårsperioder. Det är jordens rytm...

★

Slutade förvaltare Bertil Eklundh, som trots arbetsbördan och den intensiva verksamheten någon gång emellanåt hinner odla sin hobby, ridning. Det blir i så fall en tidig morgonritt genom de skuggiga alléerna och daggfriska hagarna — och inspektion i förskifarten.

— Aske är platsen där även hobbyn blir arbete.

Och där hela arbetet är en svettig härlig hobby...

G. H.

De som en gång stakade järnvägen från Östersund till Storlien genom vackra nejder, kom plötsligt ihåg att de resande behövde vila blicken ett tag och därför drogo de banan bakom en skogås hela sträckan genom Mattmar socken. Om resenären därför vill se Mattmar måste han komma landsvägen. Här får han en milsviid sikt över skogar, sjöar, byar och fjäll och här får han se den gamla medeltida kyrkan. Vid klar sikt och med goda ögon kan man här också se sju kyrkor. Bygden där vägen går fram är välbyggd och ligger på en ås med fritt spelrum för blicken — och för alla vindar.

Mattmar är en liten socken på 12738 hektar med knappt 1200 innevånare. Dess anor sträcka sig till tiden före digerdöden. Jordbruk är den huvudsakliga näringen och till gårdarna hör i allmänhet stora skogarealer. Av industri finnes förutom kalkbruket som selsätter ett 40-tal man, en såg med ett 20-tal och en snickerifabrik med ett 15-tal anställda. Småföretag saknas och enskilt arbetande yrkesmän äro ett fåtal. En kooperativ affär och tre privata affärer finnas samt ett hotell. De tre föreningshus som finnas inom socknen ha ett avstånd från varandra på 7—8 km. Ett har stående bio varje söndagskväll, de andra två ha ambulerande bio. Föreningarna äro många och Mattmarsborna äro flitiga föreningsmänniskor.

I. O. G. T-logerna har de flesta medlemmarna. Därefter kommer de politiska sammanslutningarna. Inom S.A.P. verkar en arbetarekommun, en ungdomsklubb och en kvinnoklubb. Idrottsförening finnes som under vintern b skiddävling och slalom och under sommaren fotboll och orientering på programmet*. A.B.F. arbetar med föreläsningar, studiecirkel och ett rikhaltigt lånebibliotek. Indalsälven rin- ner fram genom socknen och lockar liksom ett antal småsjöar och tjärnar till fiske. Andra stora hobbyn äro hjortronplockningen och älgjakten. Till närmaste fjäll är avståndet c:a 3 mil.

Vår lilla socken har sammanslagits med en annan lika liten grannsocken till en storkommun. Den nya storkommunens "tyranner" håller som bäst på att känna varandra på pulsen för att vara redo starta samarbetet eller stridigheterna. Mörsil blir den nya kommunens namn.

Med denna lilla krönika vill jag presentera Mattmar för Syntesens läsare.

Ellen.

* Blygsamt. Rätt nybildade O K Drommen i Mattmar (namnet efter en fjälltopp i Oviksfjällen) har redan skapat sig ett respekterat namn i Jämtland, skogsgänget är ett av de bättre i distriktet! Reds anm.